

Я — матусин ангел Михаїл... (збірка)

Тетяна Булат

ВІН

Він прокинувся. За вікном лив дощ і стало зрозуміло, що надвір сьогодні гуляти мати його не пустить. Він сів на підвіконня і почав водити пальцем по ниточці краплинки, що стікала по склу. З підвіконня упала газета з програмою телепередач.

— *О.., — подумав він, — зазирну, що там зараз по телику, все одно гуляти сьогодні не світить.*

Неквапливо підійшовши до телевізора, увімкнув. Чорний екран поступово ставав світлішим і нарешті почало з'являтися зображення.

На одному з каналів транслювали фільм про війну. Час був, тож він сів дивитися і почав уявляти себе таким же сміливим солдатом, що йде у бій за батьківщину, за рідний край. Уявляв, як він тримав би автомат у руках, як кирзачи натирали б йому ноги, і все одно він би не здавався!

Незчувся, як майже влип в екран, присунувся ближче і, роззявивши рота, всотував кожне слово і жести солдатів і командирів у стрічці.

У животі забурчало...

Згадав, що зранку він ще нічого не їв. І раптом так захотілося звичайного хліба, якого намочити трохи у воду, а затим вмочити у цукор... Смакота...

Хм...м... Це був не просто делікатес, це було те "мізерне", що його родина могла собі дозволити у тих далеких 90-х. Час тоді був нелегкий, заробітні плати не виплачувалися, його мати брала продукти у магазині на список. У той час його називали "чорний список". Хоча, які продукти?! Усе те, що вони тоді мали, — це крупи.

Щоправда, вряди-годи з села бабуся привозила домашнього молока і сиру...

Але в пам'яті у нього міцно закарбувався спогад, як одного дня батько приніс додому пайок з роботи.

Оце вони розкошували! Там навіть сметана була, яку він бачив зовсім рідко, чай і ковбаса.

Він аж прицмокнув, згадавши смак тієї ковбаси. Враз його смакові рецептори ніби реально відчули її запах.

— *Так, що там, дощ не скінчився?*

Він визирнув у вікно, відчинивши його половинку. Шалений північний вітер влетів у кімнату і почав гратися гардиною, якою так пишалася мама.

Злякався і зачинив вікно, бо зрозумів, що за пожмакану гардину точно отримає "на горіхи".

Вхідні двері відчинилися і на порозі з'явився батько. Він прийшов з роботи. Пройшовши повз сина, скуйовдивши йому волосся, батько пробурмотів:

— *Що там у школі?*

— *Та в якій школі?* — розсміявся він, — *сьогодні неділя, ми не вчимося.*

Батько хмикнув і пішов на кухню. На цьому присутність в його житті батька закінчувалась. Той працював на заводі у три зміни і був постійно стомленим.

Далі було все за незмінним щоденним сценарієм: вечеря з газетою, телевізор з новинами до храпу, затим мама просила вимкнути телевізор, і завжди звучала одна й таж відповідь:

— *Я дивлюся. Чого ти...*

Мама пішла до сусідки, тітки Люби, попросила поняньчити немовля, поки збігає за молоком.

Він розумів, що мама ось-ось має вже повернутися. Так і сталося.

Мама прибігла і почала готувати сніданок. Батько вже хропів біля телевізора.

Він поснідав і вийшов на балкон. Звідти було видно вікна і балкон Сергійка, і коли була негода за вікном, вони з Сергійком подавали одне одному знаки, вигадавши німу мову жестів руками.

З Сергієм він дружив уже 6 років, іще з дитячого садочка. Так довго він ще ні з ким не дружив. Тому і не дивно, що й до технікуму вступили разом.

Чотири роки пролетіли, мов куля з того далекого фільму про війну.

Траплялося усякого у студентські роки, шебутним був, батьків неодноразово викликали у технікум.

Мати, не зважаючи на його уже не дитячий вік, частенько давала, як казали у родині, "дерпана" за його витівки. Але оцінки він мав хороші.

Дружба з Сергієм вже перевалила за 15 років, вони були схожі на рідних братів, бо усюди завжди разом. Не часто можна знайти таке єднання душ навіть серед рідних.

І хоча він з батьками переїхав до приватного будинку, з Сергієм зв'язок не обірвався. Це була дружба на віки.

2005 рік приніс йому одночасно диплом про закінчення технікуму і повістку до лав Збройних Сил України. Він не дуже горів бажанням йти служити, бо помаранчева революція, яка розривала у той час країну, надихала молодь на звершення божевільних ідей.

Він вважав, що це його шанс стати кимось.

Ба більше, він завжди мріяв стати героєм! На руку були і сльози-причитання матері. Але принизливий, мовчазний погляд батька, який завжди мало приділяв уваги сину, красномовно все йому сказав.

Батько все міг простити своїй дитині, але "відкосити" від армії - це було вже занадто.

Саме тому він змирився з цією думкою, що служити треба. І раптом зустрів її...

Вона була у легкім платті, сама, мов кульбабка - легка, тоненька, така тендітна і неземна. У її глибоких очах, здавалося можна було побачити дно океану. І він одразу ж потонув у ній.

Яка тепер армія???

Тут таке кохання! Ще й ім'я у кохання містичне - Маргарита.

В юності, років у п'ятнадцять, він читав "Майстра і Маргариту" Михайла Булгакова і

провів паралель із тим літературним коханням.

З дня першої зустрічі його крила не просто вирости, а розгорнулися на увесь розмах. Тепер він неодмінно мав стати героєм. І вже це не для себе, не для батьків чи друзів, для неї.

Проводи... Намет на 100 осіб. Малознайомі родичі, яких не бачив років з 20, але які завжди "хвилювалися за нього" і передавали вітання.

Час промайнув настільки швидко, що не встигли озирнутися, а біля воріт вже стояв автобус, який збирав призовників до військкомату.

А він аж ніяк не міг відірвати погляду від неї.

До речі, Сергія теж забирали на службу в один день із ним і направляли їх разом в одну військову частину. Батько був тверезий і серйозний. Упродовж вирадин з його вуст не злетіло ані словечко. Мама плакала, давала якісь накази берегти себе.

— *Одягай синок шапку...*

Він кепкував з мами, вдаючи безтурботність. Але серце калатало від тривоги і непевності у майбутньому. А ще від того, що тут, на "гражданці", залишається вона, його муза, натхнення, стимул бути кращим, його булгаківська Маргарита.

Два роки у ракетних військах кардинально змінили його. Він писав матері чи не кожного дня, завжди передавав вітання батькові, від якого теж отримував листи. Був дуже здивований хвилюванням з боку батька за нього. Бо раніше вважав, що не потрібен йому. Та служба все змінила, зокрема, й їхні родинні стосунки.

Але особливими, романтичними, наповненими неймовірної любові і ніжності, були листи до неї, його коханої Маргарити. Вона увесь час писала, що чекає на нього, свого милого. І єдине, що бентежило його, це те, що він й досі не став героєм.

Дні повільно накопичувалися у місяці, збиралися разом і ось невдовзі надійшов наказ про завершення служби.

Рідна сторона зустрічала його веселим гомоном птаства і неймовірною зеленню. Він навіть не упізнав свій двір. Повиростали дерева, які вони з мамою саджали кілька років тому. А та яблуня, що зростала на пагорбі за хатою, вже два роки радувала родину щедрим врожаєм.

Зустрічі з Маргаритою, яка вірно чекала коханого і почуття привели їх на доріжку до РАГСу, де вони зареєстрували шлюб.

Щаслива родина. І ось він з трепетом приймає на свої мужні, сильні руки маленький згорточок...

— *Син! Син!!!*

Це був не просто подарунок неба, це було благословення Господа.

А очі... Це його очі...

Його носик, його син! Легені розпирало від браку повітря, йому хотілося кричати на увесь світ про своє щастя.

Любляча дружина, довгоочікуваний син, улюблена робота, де його поважають керівники, добрі друзі-колеги, де з ним радяться і спільно приймають рішення. Живі батьки, які, хоча і хворіють, але тримаються. Дім, який він побудував власноруч для

своєї родини, дім, в якому живе щастя.

24 лютого 2022 року. Йому щойно виповнилося 36. Все життя було ще попереду. Нещодавне підвищення по роботі, підліток син, дружина, яка чекала на другу дитину, все його мотивувало і здіймало шалені крила. Все це враз завмерло. Спинилося водночас, наче кадр на кіноплівці.

Війна! Війна!!!

Він мотався по хаті, наче поранений звір. У нього розривало мозок від страшних думок.
— *Як тепер? Що тепер??? Куди???*

На жодне з питань не було відповіді.

Єдине, у чому він був впевнений, так це те, що необхідно було йти захищати свою сім'ю від рашистської навали, від чорного лиха, що посунуло на нашу країну з Росії.

Танки. БТри. Літаки. Ракети!!!

Ракети полетіли на наші мирні міста!

І це ті ракети, від яких його Україна у перші роки незалежності відмовилась і передала Росії. Тепер вони падали на його родину, на його державу!

Будівлі складалися, мов карткові, під ударами російських загарбників.

А там же люди!!! Там діти!!!

Господи! Невже це насправді коїться!!!???

Невже це можливо у XXI-му столітті!?

Він на передовій, на нулі. Його військова професія одна з найнеобхідніших. Він – ракетник. Триває третій місяць війни. Кожного дня він телефонує Маргариті, щоб запевнити, що у нього все гаразд і дізнатися, як вони. Вона вже у декреті. Він скрегоче зубами...

— *Ні, рашисти поганські, не дозволю, щоб мій син народився під вашим ярмом!*

Злість інколи накипає така, що аж руки до кісточок біліють. Учора отримав партію "Джавелінів". Оце зброя. Перевчатися воювати такою зброєю для нього не склало труднощів. Кілька годин і горить ворожа техніка від ударів "Джавелінами". Він знає задля кого це робить, він знає, що кожен, хто перетне наші кордони, у бажанні завоювати наші землі, знищити нашу націю, залишиться на цій землі, вірніше — саме у ній...

Учора телефонував мамі. Вона не знає де він воює, в якому місті. Треба так розмовляти, щоб вона навіть не подумала, що син у страшенній небезпеці, що він у Маріуполі. Щоб ніхто з рідних не знав, що у них закінчується зброя і чекати підмоги нема звідки, бо навколо все прострілюється ворогом. Підвезти боеприпаси неможливо.

Він сидів увечорі у куточку і згадував руки коханої. Ці руки завжди ніжно пестили і так лагідно обіймали його. Саме їх, до кінчиків він обцілював іноді. Ці тендітні руки виняньчили його синочка, пригортаючи до серця кожного разу все міцніше й міцніше. Як йому схотілося припасти до цих милих, натруджених рук і просто завмерти у хвилиній тиші. Хоча б на хвилинку, але у тиші...

Та російські прильоти не давали довго згадувати ці романтичні моменти. З неймовірною силою він натискав на пуск, вилітали боеприпаси, з нестримним криком у

грудях волав:

— *За сина, за дружину і батьків. За Україну...*

Все стихло. Телефонний дзвінок. Це його друг дитинства Сергій...

Тільки Сергій під Києвом, захищає столицю.

— *О, Сергію, живий?* — питає він.

— *Та не дочекаються,* — чує у слухавці відповідь друга.

Учора Сергій підбив російський вертоліт.

— *Так їм, вбивцям і треба, усіх прикінчимо.*

П'ять місяців страждає Україна. П'ять місяців війни...

Солдати, мирні жителі, діти!!!

Діти!!!

Вони ще не зрозуміли як воно жити, ще не змогли відчутти, побачити усю красу земного життя, як страшне горнило війни вже зламало їм крила.

Діти...

Вони бачили смерть, бачили на власні очі найжахливіше - гвалтування і маніакальне вбивство своїх батьків...

Навіть ті, хто з них вижив, назавжди залишаться морально переламані, зломлені навіки.

Це все кожного дня бачить і він... Жах...

— *Агов, швидко! Атака!..*

Знову орки б'ють по його бліндажах. А відступати не можна, позаду них "Азовсталь", там мирні люди, там діти ховаються у бомбосховищі. Ворога не можна туди пускати!

— *Вогонь! Ще раз вогонь! Іще вогню, Іще!!!*

***

— *Таке неймовірне світло. Біле, чисте.*

Звідки воно? Начебто була ніч. Дивно.

Він ніколи не бачив такого яскравого світла, навіть примружив очі. Мабуть, подумав, засліпив вибух, що недалеко тільки прогримів. Зараз він проморгає трохи і знову у бій. Хлопців підтримати треба, там, на сусідній вулиці зачаївся ворог.

— *Стривай, зараз, хлопці, зараз я їх зніму звідти. Тільки ось проморгаюся трохи...*

Та світло не зникало. Він озирнувся. Позаду нікого, попереду - білий дим. Нічого не розуміючи, він стояв і не знав що робити.

Аж раптом білий дим загустів, став щільнішим і перед ним проявилася дорога. Йому нічого не залишилося, як піти по ній. Дорога зразу йшла рівненько, а потім - кудись під гору, увись.

Скільки йшов тією дорогою, не пам'ятає. Та і де він, не розумів.

Раптом побачив малюка, який чимчикував йому назустріч. У білій свитці, з очима, дивлячись в які, можна було побачити дно океану, малий подивився на нього.

— *Ти хто? Звідки тут узявся?*

— *Я йду на Землю,* — відповіло маля.

— Не ходи туди, там війна, страшна вбивча, не треба тобі туди!

— Та як не треба? Мене вже зачекалися там. Моя мама...

— А хто твоя мама?

— Вона - найкраща мама у світі. Іще у мене є братик, дорослий вже. Я саме до них поспішаю.

— На когось ти мені схожий, малий, — сказав він.

— Та я ще не народився, ви мене не можете знати, — промовив тихо малюк.

— А як маму кличуть, знаєш?

— Маргарита, — лупнуло оченятами мале Янголятко.

Все попливло перед його очима...

— Сину!!! Сину Мій!!! — він не промовляв, він кричав!

Кричав до болю у вилицях!!! Він волав, здавалося, на увесь світ!

— Як??? Як таке може бути???

Він схопив маля на руки і міцно притиснув до себе, омиваючи скупими чоловічими сльозами.

— Я, я... я твій татко! - і сльози закапали, наче горох.

Підступні сльози застрягли клубком у горлі, не давали йому промовити більше ні слова. Великий, мужній і справжній чоловік плакав, мов маленький хлопчик. Плакав від безсилля.

Скільки минуло часу - чи хвилина, чи вічність, він не пам'ятав, але двері нагорі відчинилися, скрипнули засуви.

— Іди сюди, герою, — покликав його ніжний тембр з дзвіночками у голосі.

— Дайте мені ще мить, дайте мені зберегти в душі тепло свого сина, зберегти його образ у моїй пам'яті, — тільки й зміг прошепотіти він.

Але яскраве світло, що спустилося стовпом згори розняло їхні обійми. Його очі заплющилися. А біла дорога понесла уверх, туди, де немає болю і тривоги, де все спокійно. Раєм увінчало його серце небо.

Малюк озирнувся, до нього спустився Господь, узяв за руку і повів шляхом на Землю.

Пологи... Вона кричала з розпачу, що дитя ніяк не могло народитися. Перейми були дуже болючі, вона благала Господа про народження дитинки. І ось, нарешті, так спокійно стало їй, у родовій кімнаті пролунав крик новонародженого немовляти.

- Синочку мій, крихітко моя, — лагідно торкнулася Маргарита ніжною тендітною рукою до щічки немовляти.

Дитя посміхнулося. І ніхто навіть не міг збагнути, що син усміхається, бо йому пощастило зустріти свого батька на небі, на шляху, що веде уверх. Туди, де немає болю і тривоги.

Це було історичним початком.

Але мама ніколи не знає,

Що Господь дав їм стрітися з татком,

На дорозі, що в небо злітає...

31.07.2022 р.

ЗГАСЛА МРІЯ

Зі свого вікна вона бачила дитячий майданчик. Малеча гралася, з піску робила пасочки. Щасливе дитинство.

Хоча... яке щасливе?

Повоєнне, 1958 рік, відбудова.

Їй п'ять, вона дівчинка мовчазна і розсудлива не за роками. Можливо тому, що батько під час війни був у полоні, зміг втекти. Документи його згоріли.

У їхній родині було трійко діточок і батьки.

Кожного дня уся родина з жахом очікувала приходу людей у формі за господарем — татком Михайлом.

Саме тому вона навчилася не просто мовчати, а ще й насолоджуватися повною самотністю. Дуже часто ночами, коли засинали усі домашні, вона вилазила на підвіконня і спостерігала за зірками. В її житті було не так багато радощів, а зірки, які були яскраві, а іноді навіть усміхнені, вона дуже любила і вважала їх фантастичними, казковими.

Бувало бурхлива дитяча уява знайомила її з новою зіркою, про яку вона вигадувала нову оповідку.

Інколи, наступного дня, вона розповідала її у класі, одноліткам. Дехто з неї кепкував, а дехто слухав зачаровано, дехто ж здивовано знизував плечима.

Поступово хрущовська відлига набирала обертів.

Вона зроста, але залишалася тією ж мрійницею, як у дитинстві.

Настав час, коли рідні перестали тремтіти від кожного телефонного дзвінка, чи стуку у двері.

Її матінка своє дитинство і юність прожила у злиднях, і лише зараз поступово відтавала серцем, горнулася до дітей, намагалася бути для них корисною і незамінною.

Її старший брат займався спортом, менший – постійно хворів. У нього навіть пункцію спинного мозку брали, бо не могли визначити, що то за хвороба. Але він у родині був улюбленцем.

Вона не звертала уваги на більший прояв любові батьків до молодшого, бо на той час активно розвивала свої творчі здібності у гуртках шкільної художньої самодіяльності.

Настав час, і жоден концерт не відбувався без її участі. У неї був приємний тембр голосу! Керівник гуртка Міського палацу пророкував їй світле і велике майбутнє.

Згодом до багатьох її талантів додався ще й поетичний. Юність, романтизм, перше кохання...

Ось і виповнилося п'ятнадцять! Мама збрала їй сумки і вони поїхали подавати документи до театрального інституту в Одесі.

Вона вірила, що неодмінно буде артисткою, матиме славу і не лише у своїй країні, а й за кордоном! Не дарма ж вона так часто дивиться на свої фантастичні зірки. Адже саме вони підказують їй, що все найцікавіше ще попереду.

Інститут зустрів її веселим творчим безладом. Чого тільки там не було! Зліва співали, справа читали монолог, у далекому кутку двоє студентів розбирали якийсь твір на інструментах.

У неї запаморочилося у голові від побаченого. Він вже вабив її, цей непізнаний чудовий світ мистецтва.

Документи прийняли. Разом з мамою вони поїхали шукати гуртожиток. Завідувачка гуртожитку з підозрою оглянула її суворим поглядом.

— *Палиш?* — запитала з нахабною посмішкою.

— *Ні. Не палю,* — відповіла вона, ніяковіючи навіть від самої підозри про таке.

— *Ну-ну. У нас тут не тільки запалиш,* — завідувачка недобре ухмільнулася, зміряла її з ніг до голови поглядом.

— *Йдіть до виховательки!* — і махнула рукою у бік коридору.

Вони з мамою підійшли до невеличкої статної жіночки, яка тримала таку гарну поставу, що молодь могла б позаздрити.

Гордо піднята голова, акуратний макіяж, інтелігентність на кожному кроці. Все це вказувало на те, що перед ними артистка, яка залишила сцену, але культура і самоповага у ній залишилися назавжди. Оксамитовий, але по-материнськи ніжний голос, пролунав на першому поверсі гуртожитку.

— *Ви до нас? Навчатися? Ходімо за мною,* — з сумом промовила вихователька.

Вони піднялися східцями, пройшли по усім поверхах, подивилися побут тогочасного студента творчих спеціальностей. І, врешті-решт, увійшли до службового кабінету.

— *Я маю вас попередити,* — не підіймаючи очей, мовила вихователька. — *Розумієте, у вас дуже гарна дитина. Те, про що вона мріє, не зовсім таке в реальному житті.*

І підсумувала свою коротку промову:

— *Одеса — це портове місто, де ніхто вашу доньку навіть шукати не буде. Якщо не боїтеся, залишайте її тут.*

Мати розуміла, що залишити доньку після таких слів не зможе.

Далі вона згадує все як у тумані. Пам'ять вириває деякі сторінки, на яких розгубленість і втрачені мрії...

Вона працює у плановому відділі будівельного управління. Батько там головує, тож, вибір роботи був вирішений одразу. Але те, що було не вирішити за неї, не забрати у неї, так це нічні любування зірками і фантастичні історії про них, які склалися самі по собі.

І раптом що то за переполох? Якись студенти-практиканти? Що?

І... нарешті вона зрозуміла. На практику приїхали студенти з Полтавського технікуму. Деякі працювали в їхньому управлінні.

А вона молода, гарна, творча, талановита, яскрава і щира. Все життя попереду. Є мрія — стати артисткою! Їй, таки, пророкували ж велике майбутнє, ось воно невдовзі й настане.

Новий рік святкували великим молодіжним колективом. Серед практикантів вона побачила його. Гарний, високий, спортивної статури. Він весело щибетав з якоюсь

практиканткою.

— *Мабуть, разом навчаються,* — подумала вона.

...Отак в її життя увійшов він.

Україна була знайома їй. Звідси родом її батько, з-під Одеси. Але більше вона ніде й не була і прожила майже все своє коротке молоде життя у Союзі. Вона з відкритою душею приїздить в Україну вже не подругою, а його законною дружиною. Щира, сповнена співпереживань, налаштована на родину, наповнена коханням... вона виявляється зовсім чужою для родичів чоловіка.

Життя зі свекрухою. Крапка. Родина. Двійко дівчаток. Відсутність підтримки робить її абсолютно самотньою. І тільки зорі, як і раніше світять казковим сяйвом і навіюють фантастичні історії, рятують її від повної самоти.

Будівництво домівки. Постійні матеріальні нестачі, важка фізична праця, зробили з неї трудового лікаря. Города, двір, господарство, яке потрібно годувати, діти, що підрастають... Незчулася, як паспорт підказав їй, що вже виповнилося сорок п'ять! Тяжкі будні, важкі заробітки на весілля своїх обох доньок. Все болить, а хворіти немає коли, впевнена, що ще буде час полежати, а зараз працювати треба.

Відгуляли одне, а за рік і друге весілля. А спокою — немає.

Квіти. Ні. КВІТИ!!!

Це вони її розуміють як ніхто, це їм можна виплакати свою нелегку долю. Їм можна почитати сумні рядки, які народжуються у неї....

А діти? Вони вже дорослі, у них свої сім'ї, свої проблеми.

У цій метушні промайнуло життя. Постійні образи на чоловіка, на долю і життя каменем повисли на її шиї.

Він почав випивати. Не витримував тяжких турбот, постійного непорозуміння, споконвічних сварок. Він був просто слабший за неї. Вона управляла їхнім життям і це принижувало його як чоловіка. Через деякий час він пішов. Просто зібрав свої речі й пішов. До іншої.

І у неї, якщо й залишилося хоча б якесь бажання жити — це заради квітів. Так, саме заради квітів, а не заради дітей.

Вона бажала, щоб діти розірвали його на шматки. Але вони цього не зробили. Як кажуть, батько з дітьми не розводиться. Батько все одно залишається батьком, незалежно від того, співмешкає він з матір'ю, чи ні.

У страшому образливому болю, що розривав душу, вона знайшла вихід — закам'яніла. Йому знадобився рік для того, щоб зрозуміти, що свої діти дорожчі, аніж чужі. Він повернувся у свій дім, у другу половину хати.

30-річна звичка жити разом давала про себе знати, тож, через пару років вони знову вже спілкувалися і разом вели господарство. Але біль нікуди не зник, нікуди не подівся, не пішов. Він лише з посиленням прискоренням накручував нові оберти на кожному обкруті життя, за будь-якої ситуації.

Для неї не було вже ні чоловіка, ні дітей, ні онуків. Хоча іноді у ній просиналася та жінка, яка колись кохала своїх рідних... але це було вкрай рідко.

Зачерствіла душа, яка так невимовно любила зірки, колись прагнула щастя й миру, навіки застрягла у лютій ненависті.

***

Вона просто здала аналізи. Старша донька вмовила це зробити.

І однієї миті її світ розподілився на той час, коли не знала, і той, коли пролунав цей страшний діагноз. Мієлома. Рак кісткового мозку.

Вона сиділа вдома на своєму ліжку і гортала у пам'яті листки свого життя.

Вона жодного разу ні в кого нічого не вкрала, не пила горілку, не посиротила чужих діточок, звела власний дім, виростила доньок...

У житті ніколи не відчувала ні заздрості, ні злості до людей, хоча не таке й просте воно у неї було. Але цієї миті їй хотілося волати на увесь світ:

— ЗА ЩО??? ЯК??? ЧОМУ САМЕ Я???

Страх змінили моторошні будні важкого лікування. Три тижні хіміотерапія, два тижні відносного спочинку — реабілітація вдома. І так що півроку. Згодом три місяці спочинку і знову. І знову...

Вже немає куди капати ліки. Вени розпухли, погоріли від ін'єкцій страшної хімії. Постійна нудота. Біль, що ні на мить не минає, не відпускає.

На тривалий період місто Полтава і відділення гематології стали для неї майже рідними, хоча поруч діти, чоловік. Вони роблять абсолютно все, що лише можливо для лікування. Дістають вартісні препарати, постійні приїжджають до Полтави і додому.

По суті, діти завжди любили її. Це вона сама незнамо чому звела здоровенну греблю між ними.

Лють закипає. Прощення для них немає.

Хоча за що їх прощати? За те, що дорослі між собою не змогли розібратися і вплутали дітей?..

Але ж діти пам'ятають, як батько приходив на всі шкільні збори. Що саме батько забирав їх із собою на спортивні змагання. Що саме він навчив меншу доньку грати у теніс, баскетбол і волейбол. Він був добрим, але дещо суворим.

Чоловіком він для неї був слабшим. Але ж це не провина дітей!..

Хвороба зводила її з розуму. Вона перейшла на найсильніші знеболювальні.

Спершу по одній ін'єкції... потім дві...

Вчора було чотири! Тіло вже звикло до дози наркотичної речовини, що в цих знеболювальних.

Тіло вже вимагає дози! Мозок дає сигнали і вона розвалюється від болю, що огортає все її тіло, від пальців ніг до голови. А після уколу заспокоюється і спить.

Це що? Вона знову марить? Її все дратує: щось кусає, щось навколо літає, щось стрибає на підлозі.

Вона у кожному шматочку сміття вбачає якусь живність. Вона нікому не вірить.

У неї на шафі виструнчився цілий іконостас. Там її Янгол-охоронець, Миколай, Пантелеймон і ще багато святих.

Вона шепоче уголос молитву, але не чує ні себе, ні тих, хто з ікон дивиться на неї.

Злість і ненависть заповнили їй зачерствілу душу. Вона лише зрідка може виявити якусь ніжність до дітей, бодай у голосі.

Чоловік вже три роки готує їжу, миє посуд, доглядає господарство (п'ять котів, дві собаки), порається на городі, у садочку.

Але все одно це для неї не перекреслює і не анулює старої образи. Вона їх збирає у намисто і час-від-часу перебирає, свідомо відмовившись від родини, друзів і родичів чоловіка.

Її діти. З любих колись дівчат вони перетворилися на тих, хто її зрадив. Так вона вважає...

Але ж, за материнською звичкою, передає їм гостинця — то овочі, то фрукти з городу й саду. І все продовжується знову.

Самотня. Одинока. Увечорі вона не спить. Сидить біля вікна, чекаючи коли на небі почнуть одна за одною з'являтися зорі. І крізь прозорі краплини сліз намагається роздивитися її зірки, які, здається, й досі нашіптують їй свої фантастичні історії.

Сидить і чекає на свою зірку...

СКЛЯНІ ОЧІ

Вночі пролунав дзвінок, який розірвав на шмаття тишу одинокої кімнати.

— *Мамо, я скоро буду,* — у слухавці голос старшого сина.

Мати зіскочила з ліжка зі слухавкою у руках.

— *Синок, синочок,* — кричала вона. Та зв'язок вже перервався.

До кімнати вбіг її чоловік. Рвонувся до жінки, схопив за плечі.

— *То був Дмитро? Кажси... він?*

Жінка знесилено опустила, наповнені сльозами очі й кивнула головою.

— *Що він сказав?*

— *Скоро приїде,* — вирвалося у матері з полегшенням і вона залилася сльозами.

Ніч аж ніяк не закінчувалася. Жінка накрила стіл, дістала з холодильника шмат сала, порізала його, розіклала на тарілці з цибулькою, додала оцту. На столі також красувалися смажені карасі.

— *Так. Що ще? Ледь не забула, треба із собою щось йому зібрати, хто знає на який час приїде.*

Вона не зімкнула очей ні на секунду, все метушилася на кухні. Не кожного дня повертається син... з війни!

Її обоє красенів, обидва сини були на передовій фронті.

Там, де колись стояли просто прикордонні шлагбауми, зараз нищпорили російські війська.

Російські!

Це ті, з якими її дід і дядько пліч-о-пліч стояли на смерть у лютому 1943 року. Прикривали одне одного від куль, ділилися останнім окрайцем хліба та ковтком води.

Це ті, хто виносив з поля бою на руках поранених, не звертаючи уваги на

національність чи вік.

А у лютому 2022 року Росія напала на Україну.

Що б зараз сказав її дід, який загинув у тій страшній Другій світовій. Мабуть, серце не витримало б такого жаху!..

Дмитро в одній стороні, Олександр в іншій. І обоє її соколиків на передовій. Один на сході, інший на півдні. Вона навіть не знає де.

— *Господи!!!*

Згадалися розповіді бабусі...

Тільки тепер її слова по-особливому сприймалися, ятрили і краяли серце навпіл.

— *А онуки?*

У Олександра двійко янголяток, у Діми також. Олександрові хоча б живуть поряд.

Душа заходиться, як вона бачить їх. Навіть думати про погане заборонила сама собі.

Йде вулицею і здається, що кожен винувато поглядає на неї, кожному шкода.

— *І чому вони так дивляться??? Її хлопчики повернуться! Неодмінно повернуться!!!*

Ось виб'ють клятого ворога з нашої землі та й додому, до своїх родин і батьків...

— *Господи, задумалася, а час летить, треба ще встигнути наготувати сумку з собою. Почала складати огірки солені, сухарі (бо не зіпсуються), тушковане м'ясо у баночках закатано.*

Чоловік вибіг надвір, шукав ліхтарик.

— *Сирена! Знову ця сирена!*

Вона залякла в коридорі. Але всього на хвилину. Вони вже давно нікуди не спускалися під час сирен і не тому, що ігнорували тривогу. А тому, що від ракети нікуди не заховаєшся. Або вб'є у хаті, або завалить у льосі так, що не визволять. Що буде, те й буде.

Світанок застав жінку у домашніх клопотах. Вона навіть не помітила, як надворі розвиднилося.

Тихо. Відбій повітряної тривоги.

Вона увійшла до зали. Велика, простора кімната, де у кутку стояли ікони і свічки.

Кожного вечора ці святі образи бачать її тужливі сльози, чують її неспокійну душу.

— *Чоловікам ще важче,* — подумала.

Вона могла хоча б виплакати, а її чоловік все тримав у собі. Декілька разів бачила, як він після телефонної розмови з синами йшов до літньої кухні. Вона знала, йому потрібно побути наодинці, тож і не чіпала його.

Біля двору зупинилася машина.

— *Син???*

Вона кинулася з кімнати, забувши загасити свічки. Крізь проходу пролетіла вітром в коридор...

На порозі стояли якісь здоровані, а сина не було. Кремезні хлопці, під 2 метри зростом, міцні, суворі. Та за якусь мить з-за одного з них вийшов її Дмитро.

Серце калатало!

— *СИН!..*

— *Синочку!* - тільки й змогла вимовити мати і кинулася йому в обійми.

Він ніжно притиснув до грудей найріднішу людину на землі, що тієї миті здавалося, ніщо не зможе розчепити ці обійми.

Вона ж пригорнулася у його великих руках і...

здавалося, що серце її на якусь мить зупинилося.

— *Зачекай-но, мить, не минай, дай мені ще хоча б хвилюк насолодитися биттям серця мого синочка,* — волала її душа.

Цю ідилію порушив чоловічий голос.

— *Де він? Діма???*

До хати забіг батько. Кинув оком, побачив сина і, не зважаючи на те, що поряд були сторонні люди, не соромлячись батьківських почуттів, міцно обійняв, притулив до грудей і на плечі капнула непрохана чоловіча сльоза.

Неймовірна тиша настала у хаті. Хлопці, розуміючи ситуацію, мовчки стояли в очікуванні. Тишу порушив Дмитро.

— *Мамо, тато, ми зовсім на хвилинку, проїздом.*

— *Як? Хлопці? Мати цілу ніч не спала, готувала! Сядьте хоч поснідайте на доріжку,* — молив батько.

Швиденько доставили до столу стільці, мати насипала кожному полумисок борщу. А від 100 грамів хлопці відмовилися. Послалися на дорогу.

Розмова аж ніяк не клеїлася. Мати тужила і бідкалася, хлопці поспішали. Натомість, батько ловив кожне слово, кожен погляд сина. Раптово його очі, вперше за цю ранкову зустріч, перетнулися з очима Романа — одного із друзів сина. Батько остовпів.

У парубка були якісь скляні очі.

Вони ніби й дивилися на нього і в той час були поглядом десь там, на передовій... Здавалося, що вони дивляться крізь його тіло... чи туди, десь далеко.

Якоїсь миті погляд батька наче затягло крізь той бар'єр скляних очей і він опинився там, усередині...

І те, що він побачив, вразило його так, що він аж здригнувся всім тілом...

***

Там в очах був вогонь! А поряд валялися уламки граду. Пронеслася мінометна черга.

— *Пригнись!*

Крізь туман і страшний грохот вибухів, долинув крик їхнього командира.

І враз все стихло. Але почувлися стогони і кликання поранених...

— *Хлопці! Мені, здається, все. Передайте мамі і дружині...*

Солдат застогнав, важко повернувся на бік і завмер, більше не рухаючись.

Батьків погляд вловив якийсь рух зліва. До них в окоп стрибнув начальник підрозділу.

— *Хлопці, за тією дев'ятиповерхівкою два танки і броньована машина. Пропоную розвідку. Хто піде? Тільки обережно.*

— *Я-я-я-я,* — лунає по всій довжині окопу. Відгукується чоловік десять чи більше.

Роман з Дмитром і хлопцями біжать на розвідку...

З-за будівлі стрекоче черга, чути постріли, хтось падає. Хлопці ховаються за звичайні машини мирних жителів, які ще у перший місяць війни рашисти розстрожили у цім дворі.

— *Олексія поранено, — кричить Дмитро, — треба його забрати з лінії вогню. Прикрийте, хлопці!*

Дмитро з Романом підтягують пораненого друга ближче. Той не реагує.

— *200-й...*

— *Ми не можемо його тут залишити!*

І знову бій, знову вибухи, свистять снаряди, кулі, гатять міномети, гради!!!

— *Господи! Невже це все...*

***

Батько ніби виринув з якогось полону. Струсонув головою. Наче наслання якесь.

Підвів очі. На нього дивився Роман.

Увесь цей жах, який він щойно відчув і побачив в його очах, тривав лише якусь мить. А для нього – це було наче вічність!

Він зрозумів. Ці хлопці не здадуться! Ніколи! Нізащо! Вони будуть йти вперед до останнього подиху! За Олексія, за всіх наших хлопців, які полягли від російських убивць!..

Мати віддала Дмитру сумки і всі вийшли надвір. Жінка все хотіла хоча б на хвилину відтягти мить прощання, але час невблаганний.

Обійняла сина, пустила сльозинку, мов найважливіший материнський оберіг, на плече.

Батько так багато чого хотів сказати сину, але так і не зміг. Він зрозумів, що людині, яка щомиті бачить смерть, рани, біль і увесь жах війни, про який він лише чув від свого батька і діда, немає чого сказати.

Мати підійшла до Романа.

Побачила його скляні очі.

Вона довго і пильно вдивлялася в них, а потім ніжно, по-материнському, погладила його чуб.

Хлопець зашарівся від несподіванки, ніби прокинувся.

Дмитро усміхався. Він добре знав, як може погляд і любов матусі обеззброїти.

Жінка обійняла Романа.

Тієї миті його скляні очі стали чистими і вологими...

ЖЕБРАК

Він тинявся поблизу магазину вже хвилин сорок. Йому все здавалося, що за ним слідкують.

Але, крім очей, які з нього не зводив чоловік за рогом, ніхто не цікавився маленьким хлопчиком.

Йому одинадцять. Непримітний, але вдягнений більш-менш, він увійшов у магазин.

Замерз. Надворі лютувала холоднеча і очікування під магазином аж ніяк не додавало тепла його не зимовому одягу. А ще ця клята рука...

Перечепився через поріг замерзлими околілими ногами і ледь не зіткнувся з рудою дівчинкою, яка вишукувала щось на полицях.

— *Ти хто такий? Вперше бачу тебе на нашому районі,* — дівчинка приязно посміхнулася хлопчині.

Хлопець не відповідав. Він мовчки пройшовся по магазину, взяв пачку молока і став у чергу на касу. Дівчинка не вгамовувалася.

— *Мене звати Ліля. А тебе? Чого мовчиш? Ти що, свого імені не знаєш?* — щебетала вона.

Хлопець ніби не помічав її, і саме це дуже дратувало Лілю.

— *А я з дому втекла. Від бабусі. Вона вже дістала мене своїм вихованням. Це їй не так, те не так. Нічого. Проживу і без неї,* — торохтіла вона, наче бажаючи викласти про себе якомога більше інформації.

Хлопчик, не звертаючи уваги на розповіді дівчинки, спокійно підійшов до каси. Витягнув купюру і подав касиру.

— *А меншої немає?* - запитала касирка.

Хлопець мовчки погойдав головою.

Дівчинка тієї миті геть випала з поля зору як хлопця, так і касирки.

— *Агов, стій! Тримайте її, вона вкрала пакунок з цукерками!* - закричала касирка охоронцю, і той побіг вслід за дівчиною.

Хлопчик отримав решту і вийшов з магазину.

Ті ж самі очі чоловіка за рогом провели його до дороги.

— *Чому так довго?* - пролунав голос поряд.

Це Ліля чекала його за будівлею магазину.

Вона обхитрувала охоронця, втекла, і тепер смакувала поцупленими цукерками, пригощаючи хлопчину. Він з острахом озирався, ніби когось шукав.

Раптом зовсім поряд загальмував невеликий фургон, з якого вийшли два чоловіка, один з них ухопив хлопчину за лікоть і потягнув до машини. Хлопець не виривався, у нього була скалічена рука. Було зрозуміло, що він знає цих чоловіків.

***

У відділку поліції сьогодні був напружений ранок. Вірніше, навіть не напружений, а тривожний. Надійшло орієнтування по вбивству.

Слідчий погукав напарницю до кабінету і вони відкрили теку з документами.

З фотографій, які зробили на місті злочину, на них дивилися тужливі очі хлопчини. Він загинув.

Слідчі презирнулися і зрозуміли - буде складно.

І ось вони на тому місці, де знайшли жертву.

Дещо далі були магазин і автостоянка. Вони попрямували туди.

Розмова з перехожими і покупцями у магазині нічого нового їм не додала.

Узявши по каві, бо було таки добряче прохолодно, слідчі вийшли з магазину і побачили дівчинку, що крутилася неподалік.

Але, коли запитали, вона сказала, що ніколи не бачила хлопця з фотографії...

Кабінет слідчих. Другий день триває розслідування, а справа навіть не зрушила з місця. До кабінету увійшов колега слідчого. Сказав, що працює зараз зі справою про фальшиві купюри. І зосереджені такі купюри лише в одному районі. Це якраз був район убивства того малого.

Слідчі зацікавилися.

Наступного дня вони знову були біля магазину. Касирка покаржилася на дівчинку, яка постійно пустувала у магазині і крала товар.

Лілю забрали у відділок. Її привезли, щоб розпитати з приводу крадіжок. Вона зізналася, що живе зараз у підвалі з такими ж, як і вона дітьми-безхатками.

І ось слідчі спускаються у мокрий, смердючий підвал, де гріються ще двоє безхатків.

Замурзані, голодні, з відмороженими пальцями, діти з переляком зустріли непроханих гостей. Вони мовчали, але було видно, що страх сильніший за них.

Лише коли їх почали виводити з підвалу, вони стали пручатися. Один з них сказав, що хтось із хлопчиків зараз на роботі і їм не можна виходити.

Слідчі зрозуміли, що натрапили на угрупування злочинців, які утримують дітей за рабів.

Ліля у підвалі. Сидить сама. Чекає на хлопця, якого зустріла кілька днів тому у магазині.

Мріє, що ось-ось вона дочекається його і вони разом підуть у відділок. Все буде добре. Вона не хвилюється, бо знає, що надворі бандитів чекають поліцейські.

Холодно. Незчулася як задрімала. Її розбудили кроки по сходах. Вона рвонула тікати і одразу ж впала. Її штовхнула додолу чиясь важка рука.

У підвал увійшли двоє чоловіків. Одного з них дівчинка бачила тоді біля магазину. Попереду них йшов хлопчина, ім'я якого вона й досі не знала.

Бандити порадилися один з одним, схопили дітей, взаший виштовхали їх на мороз, і заштовхали у машину.

Минув час. Ліля прийшла до тями. Запах горілого різко вдарив у ніздрі і вона закашлялася.

У купе їх було двоє: вона і ще одна дівчинка років восьми. Вона дуже плакала і кликала маму.

Ліля підповзла до малої і обмотала їй обличчя шторою з вікна. Купе зачинене.

Вона чимдуж закричала і почала гатити у двері. Зрозуміла, їм треба якось вибиратися, бо вони живцем згорять у цьому вагоні.

Прислухалася. З-за дверей до них долітали крики інших про допомогу.

Вони не одні! Це пастка! Скільки ж тут дітей????!!!

***

Слідчі не розуміли чому так довго немає інформації від групи оперативного реагування.

Через 20 хвилин вони були вже біля підвалу. Дітей ніде не було, але по свіжому снігу виднілися сліди не лише від дитячого, а від взуття дорослих. Були свіжі сліди від коліс авто.

Їдучи за слідами машини, вони доїхали до закинутої колії, на якій стояли старі вагони.

В одному яскраво світилися спалахи. Вагон не просто світився, він палав!!!

А поряд з ним стояло авто і біля нього були ті, хто заживо спалював дітей-свідків!

Слідчі відкрили вогонь. Бандити заскочили в авто і намагалися втекти, але куля поцілила прямисінько в колесо. Воно зашипіло і спустилося. Бандити, відстрілюючись, вискочили й почали втікати.

Хлопчик нічого не робив. Він просто сповз на підлогу купе і ледве дихав.

Деся у глибині його одинадцятирічної душі, він вже змирився зі смертю.

Бо хіба це життя?

Батьки загинули, сиротинець, в який його привели, старші постійно били, знущалися. У нього були зламані обидві ноги... Розтрощена старшокласниками рука... А ще... А ще була лише одна нирка.

Якійсь багатій дитині вона була потрібніша. А в нього ніхто не спитав. Він пам'ятає лише дикий біль, постійний біль...

Потім були ці чоловіки. Він жебракував по вокзалах і метро. А вони все забирали собі, годували погано, він постійно був голодним.

Все тіло боліло від побоїв, живіт нив від голоду...

Остання їхня ідея – фальшиві купюри.

Хлопчик вдихнув повітря і затих.

Раптом двері купе здригнулися від ударів, хтось намагався їх відчинити.

З останніх сил хлопчик спробував підвестися, але не зміг. Для цього забракло сил.

— Чому так світло?!

— І тепло!

Він відчував ноги, які вже давно обморозив!

І дихати було чомусь легко!

Лікарі. Над ним схилилися люди у білих масках і халатах. Він зрозумів. Його врятували!

Але навіщо?

Хіба це життя?

***

До палати увійшли люди.

Він повернувся на гомін і загляк. На нього дивилися очі, дуже схожі на очі його мами.

Він занімів.

— Як таке може бути? Він дуже чітко пам'ятає мамині очі!

Але жінка не просто усміхалася маминою посмішкою, вона протягувала до нього свої руки.

— Ти можеш поїхати з ними, це чудова родина, вони хочуть всиновити тебе! — почув він чиєсь пояснення.

— Мене? – хлопчик вперше за пів року, лікування в реабілітаційному центрі, вимовив слово.

— Так, тебе.

— Так я ж... я ж... каліка, — і він залився сльозами.

Жінка підійшла і ніжно пригорнула хлопчика до себе. У кожній сльозині цього хлоп'я вона відчувала неймовірний фізичний і моральний біль...

Вона вже домовилася з клінікою, де будуть лікувати її...хлопчика, її... синочка.

Він розплющив очі. Світило сонце, починався новий чудовий день.

Він зіскочив з ліжка.

— Господи... Таке наснитись. Жах якийсь.

— Мамо, а ми скоро снідати будемо?

І тут його очі сковзнули по руці, на якій виднілися страшні шрами...

НА МЕЖІ

Вона це знала. Буквально вчора сиділа і згадувала, коли вперше їй сказали про це. 23 роки тому.

Двадцять три!

Нічого собі, як летить час. А вона все не надавала значення тому, що сказав лікар ще тоді, у далекому 1999-му.

Та зосередитися на тому, що вона знала, не було можливості. Народження доньки, будова родинних відносин, аварія, її наслідки, життєва метушня.

— Пізніше розберуся, — думала вона.

Роки минали. Життя набирало такий темп, що не до цього було.

Та й не турбувало воно. Що там, здавалося, каміння у жовчному міхурі. Це ж не смертельно! Були більш нагальні проблеми.

2019 рік. Перший напад. Все, як має бути - з швидкою і уколами.

Як завжди, відмахнулася.

Але зрозуміла, що перший дзвіночок вже пролунав. Стала дотримуватися дієти. Тимчасово це допомагало.

2022 став для усієї країни страшним роком. Почалася війна. Росія підло напала на Україну. Ні про яку операцію і мови не могло бути, хоча вже давно УЗД кричало, що оперативне втручання необхідне.

Знову напад. Безпосередньо перед ювілеєм чоловіка.

Вона вже майже три роки нічого не їсть. Постійно болить. Але так і не може наважитися на операцію. Йде знову на УЗД.

Треба обов'язково подякувати лікарю, який робив УЗД за те, що спокійно, але в усіх кольорах розмалював картину ургентної операції (у випадку її нерішучості на планову).

Вирішила. Операція. Тиждень аналізи, обстеження, походи по лікарнях.

Вона все робила так, як ніби мова йде не про неї, а про когось іншого. Робила усе

автоматично. Готувала одяг в лікарню, постіль...

Знову зустрілися з лікарем, порадилися. Він дуже щирий, привітний, позитивний. Неговіркий, але впевненість відчувалася крізь його напускну серйозність.

Повірила.

15 серпня 2022 рік. День операції.

8.00 вона вже оформлюється у реєстратурі.

Лише увійшла до палати, почалося. Спершу прийшов невропатолог, поспілкувався, затим — анестезіолог, переглянув усі аналізи, висновки тощо, перепитав, уточнюючи. І все це за 15-20 хвилин, у шаленім ритмі.

Вона не встигає зрозуміти що і куди, як медична сестра вже робить ін'єкцію (попередня медикаментозна підготовка).

Нарешті. Вона сіла на ліжко.

У загальній палаті шум. До когось прийшли провідати, хтось розмовляє по телефону.

Вона не чує нікого. В голові лунають лише слова лікаря дворічної давнини:

— *Вам не можна наркоз. Ніякий. Взагалі. Пам'ятайте, у вас був інсульт.*

Вона згадала, як тоді виходила з цього інсульту - одному Богу було відомо і дещо чоловікові, який щоденно чергував біля ліжка.

Нині ж вона не чує заспокійливих слів чоловіка, який дуже хвилюється, але навіть не подає вигляду.

Вона у чомусь не впевнена. Але вперше реально зрозуміла, що зворотного шляху вже немає.

— *Навіщо зважилася?*

Німі слова відповіді зависли десь у повітрі... Відповіді просто немає.

До палати завезли каталку, щоб везти її в операційну.

Хотілося кричати.

Ніхто не розумів того, що вона, можливо, вже не повернеться до палати!

Для лікарів це була звична щоденна робота.

А вона і душею, і серцем відчувала небезпеку. Кожною клітинкою свого тіла!!!

Чиста, мов немовля з лона матері, без одягу, лише із вірою у Господа, лягла на каталку.

Останнє, що вона пам'ятає — це усміхнене обличчя лікаря анестезіолога.

***

Вона не дихає вже цілих 2 хвилини.

2.10 хв, 2.30 хв., 3 хв.

Знову вмикають апарат.

— *Дихай! Ну ж бо!* - виривається у лікаря.

Знову апарат. Легені починають впускати і випускати крізь себе повітря.

— *Вмикаємо. Трубка.*

Реанімація. Вона лежить у безпам'яті, не знає, що за її життя триває боротьба.

11.05...

— *Дівчата, пробуємо ще раз.*

Апарат вимикають.

— *Дихай! Кажу тобі, дихай-но!!!* - на всю реанімацію кричить анестезіолог з таким нещодавно усміхненим обличчям.

***

З тих, хто потрапляють у подібні ситуації хтось бачить сни, хтось йде по білому тунелю до світла...

Вона не пам'ятає нічого.

Ні світла. Ні тепла. Навіть темряви не пам'ятає.

У палаті на неї чекають чоловік і батько. Обоє дуже схвильовані, бо операція таки добряче затяглася. Тобто, щось пішло не так.

Але, щойно побачивши її, вони заспокоюються. Лікарі з каталки перекладають її на ліжко у палаті.

Вона спить.

— *Ви з нею говоріть, вона має прийти в себе,* — радить хірург.

Чоловік одразу бере її руки в свої, розтирає, підбадьорює.

Вона мовчить.

— *Давай, чуєш, просинайся! Доця телефонувала. Хвилюється дуже. Набрати її?*

Вона мовчить.

— *Там дома на тебе наші котики чекають,* — із ще більшим хвилюванням промовляє чоловік.

Вона мовчить.

Батько схиляється над її головою, довго шепоче щось на вухо, гладить волосся, як тоді — у дитинстві. По його щоці котиться скупа чоловіча сльоза.

— *Доця, чуєш!? Вертайся!*

Він ковтає ті зрадницькі сльози, куйовдить її волосся.

— *Ти мені потрібна, доню!..*

У палаті пролунав крик відчаю дідуся!

***

Наче крізь вату вона почула якийсь шум. Природа оживала і по півтонах набирала гучності з кожною миттю.

Вона відчувала світ!

Вона поверталася!

Вона вже розуміла, що відтепер все почне з початку. З білого, чистого, мов немовля з лона матері, аркуша.

Розплющила очі.

— *З поверненням!* - почула вона і побачила над собою усміхнені обличчя рідних.

Я - МАТУСИН АНГЕЛ МИХАЇЛ

Вона набрала вагу. 10 лишніх кілограмів.

Останні роки Наталія була в одній вазі, а це з незрозумілих причин додала плюс 10 кіло.

Таке було життя. Лікуватися, як було потрібно, не встигала. Та що там не встигала, навіть не помічала своєї хвороби. А якщо дуже боліло, то вживала пігулки, які тимчасово знімали біль і знову йшла працювати.

Просто у неї був такий характер. Спочатку піклувалася і турбувалася про дітей, які вимагали постійної уваги, затим зведення власної хати — родинного гніздечка, а з ним — городи, квіти, господарство...

Старша донька Ірина помітивши, що мати набрала вагу, запропонувала їй зробити аналіз крові.

Отримавши результати, Ірина крутила у руках папірці з написаними цифрами і нічого нікому не розуміла.

Увечорі у дитячому оздоровчому таборі, де працювала менша донька Валентина, пролунав дзвінок.

— Валю, привіт. Не знаю навіть як сказати тобі. Отримала аналіз. Я щось заплуталася, не розумію, що за показники. Мабуть, якась помилка. Зараз тобі скину на пошту, переглянь, коли матимеш час.

Валентина, заклопотана справами дитячого відпочинку, не одразу все зрозуміла. Перебуваючи усе літо далеко за містом, вона навіть не знала про те, що сестра умовила і возила матір здавати аналізи.

— Добре, кидай, подивлюся...

Звук повідомлення на пошті буквально через хвилину сповістив, що лист надійшов. Не підозрюючи ніякої біди, Валя відкрила файл, роздрукувала.

Цифри. Не зрозумілі їй занадто високі, порівняно з нормами, прописаними правіше. Валентина вирішила не вишукувати варіанти, а просто спитати у лікарки, яка працювала у дитячому таборі.

Юлія Сергіївна прийшла одразу після вечірнього огляду дітлахів. Відбій. Тепер можна показати лікарю аналізи і спокійно поговорити про незрозумілі цифри в них.

Юлія Сергіївна чомусь дуже довго вивчала листок з результатами. Очі не підводила.

Валентина вперше за два місяці побачила лікарку у такому непевному стані.

— Юлія Сергіївна, скажіть, що там? Я дивлюся, що ось тут дуже зависокі показники. Це ж похибка, мабуть?

Лікарка знову перегортає листок, крутить, очі прикуті до підлоги.

Така дивна поведінка Юлії Сергіївни наштовхує Валентину на думку про те, що в аналізах зовсім не помилка, і дійсно високі цифри свідчать про щось найстрашніше!

Валентину почало трусити.

— Невже???

— Ні! Цього не може бути!!!

— Хай з усіма, тільки не з її мамою! Людина, яка чесно пропрацювала все своє життя не може отримати такий жах! — думки роїлися у голові, мов бджоли.

— *Це онко?... - тільки й змогла пошепки спитати Валя.*

— *Так. - ледве видавила з себе лікарка.*

— *Не знаю де і який орган, але ось ці результати свідчать саме про це. Я б дуже хотіла помилятися, та краще ще раз здати аналізи, перевірити.*

Як набирала сестру телефоном, Валентина вже не пам'ятала. Пам'ятала тільки те, що на ліжку біля неї сиділа Юлія, яка стала не просто лікаркою за період спільної роботи у дитячому таборі, а ще й гарною подругою.

Юлія до самісінького ранку спостерігала за станом Валентини.

А потім почалося пекло.

Ніхто нічого не знав, не давав ніяких результатів. Потрібно було знайти те місце, де ця онко потвора зробила собі кубло. Лише тоді можна було починати лікування.

Валентина не могла дихати! Не могла дивитися на дітей з турботливими матусями, які просто проходили повз неї, не могла чути слово "мама"...

Її починало трусити й душили сльози.

Сестри разом з матір'ю пройшли за два місяці, як кажуть, усі сім кіл пекла, яких вистачило б на десятьох!

Кругом чисто. Що тільки не діагностували, а онко ніде не могли знайти. У Валі навіть зажевірела думка про те, що це гормональний збій і, дай Боже, минеться.

Останній аналіз. На нього чекали зранку. Процедура болісна, але після пройденого, вже можна було б потерпіти.

Лікарка сказала, що на завтра аналіз буде готовий. Зранку можна приходити, забирати.

А якщо щось не так, вона зателефонує.

Дзвінок пролунав того ж дня о 15.00. Валентину охопила паніка.

— *Слухаю, — тремтячим голосом спитала вона.*

— *Це лікар, я з приводу аналізу. У вашої мами високі показники онкоклітин у кістковому мозку. Близько п'ятдесяти відсотків.*

***

Знову. Знову ця палата.

Вже другий рік Наталія бореться з мієломною хворобою (рак кісткового мозку). Другий рік поспіль по її судинах періодично тече вогнева суміш хімічної отрути, яка одночасно і лікує, і вбиває її.

Завжди усміхнений Олександр Дмитрович, лікар-гематолог обласної лікарні, усіма методами намагається підтримати своїх пацієнтів.

У гарному настрої, з притаманним йому гумором, спілкується з хворими і кожному дарує надію. Він зрозуміло мотивує і підказує, як можна жити з цією хворобою. Як можна не коритися їй.

Сьогодні Наталія була розбита. Тіло боліло, кістки наче виламувало з м'язів, викручувало і розривало. Нудота не давала нічого їсти. У палаті їх лікується семеро, всі різного віку. Поряд з Наталією лежить Іра. Їй лише 36. Хворіє вже третій рік. Її чоловік такий уважний, турботливий, доглядає її, радить триматися.

Декілька днів тому Ірині стало зле. Чоловік придбав якісь дорогі ліки, але Ірині вони не

допомагають. Сказали, що вона запізно звернулася до лікарів. Спочатку не хотіла обстежуватися, довго терпіла біль, як це роблять практично усі жінки, але не йшла у лікарню. Пішла лише на вмовляння донечки.

Лікар увійшов до палати. Обвів поглядом жінок і побачив, що у багатьох з них згаслі очі.

Олександр Дмитрович присів і розповів пацієнтам історію про жінку, яка також лежала у цій палаті, також лікувалася і вже було втратила надію. Але раптом, вночі їй наснився сон. Їй з'явився архангел Михаїл, який вважається борцем проти несправедливості серед людей. Михаїл стоїть на брамі Раю, супроводжує душі померлих і молить Господа про їхнє прощення. Тож Михаїл звернувся до цієї жінки і мовив:

— *Молись. Господь тебе почує.*

І він почув. І вона одужала. І нині вже усміхається онукам, голубить їх...

Лікар вийшов з палати. Жінки загуділи.

— *Оце прямо так і почує! Чому ж зараз не чує?*

— *Взагалі, за що мені такі страждання?*

— *Ой, дівчата. Я скільки разів у церкву ходила, скільки ходила...*

Наталія мовчки відвернулася і спробувала заснути. Але сон після такої розповіді не йшов.

Минуло два тижні, її виписали з лікарні. Діти з чоловіком забрали додому. Увесь шлях додому Наталія думала, згадуючи розповідь лікаря. А з голови їй аж ніяк не виходив образ архангела Михаїла.

Удома вона трохи відійшла душею, бо рідний двір, власноруч збудована хата, кожна рослинка на городі, дерева та квіти, висаджені нею, не давали можливості опускати руки. Хоча зовсім рідко виходила на город, бо працювати не мала змоги.

Учора увечорі, вперше після лікарні, Наталія помолилася архангелу Михаїлу. Справа у тім, що її батько мав ім'я цього святого і, слухаючи історію про сон жінки з лікарні, вона бачила в образі архангела свого батька, який дуже сильно любив її.

Стоячи на колінах, жінка відчайдушно молилася. Очі заливали сльози, душу розривали гіркі думки, а тіло мучив страшенний біль.

Незчулася того вечора, як заснула. На ранок зібрала сили і вийшла надвір. Сонце заграло з тінню на кожному листочку. Вітер ніжно гладив високу травичку у садочку, а повітря наповнювалося п'янкими ароматами квітів.

Отримавши насолоду від улюблених ароматів і навколишньої краси, Наталія увійшла у будинок і ввімкнула телевізор. Почувалася нормально.

Екран. Вона зовсім не звертала уваги на те, що цієї миті транслювалося, просто хтось гомонить, то й добре.

Але раптом з контексту зображення її очі вирвали кадр з маленьким хлопчиком. Він сидів на стільці і дивився їй просто у вічі.

Наталія спробувала відірвати свій погляд, але не змогла. Почула закадровий голос. Ведуча розповідала про хлопчика, який шукає прийомну родину. Його батьків застрелили рашисти під Києвом, у Бучі. Прямо на його очах. Пострілом у голову...

Тільки й встигла запам'ятати де знаходиться дитина. Рівно через годину вони з чоловіком вже стояли під дверима центру, де перебував хлопчик. Їх запросили до кімнати і вивели малого.

Наталія завмерла. Очі!

На неї дивилися очі її батька!

Очі з ікони архангела Михаїла!

— *Тебе як звати?* — запитала у хлопчини.

— *Михайликом.*

***

Минув рік. Наталія поїхала на чергове обстеження. Сама увійшла до кабінету Олександра Дмитровича. Подиву лікаря не було меж.

Він ледве впізнав цю усміхнену жінку.

— *Невже ви та Наталія?*

— *Подивився ваші аналізи. Навіть не знаю що думати. Кількість онкоклітин у вас впала майже до норми! Це - нонсенс! Ні, не нонсенс, це медичний прорив, виняток з правил. Це взагалі якесь диво!*

— *Ні, ось моє диво,* — усміхнулась Наталія.

До кабінету, до матусі тихенько прослизнув маленький хлопчик, очі якого світилися, мов усі сонці світу. Він узяв за руку Наталію і пригорнувся до неї.

— *Та хто ж ти такий?* - запитав лікар, підморгуючи малюку.

— *Я - матусин ангел Михаїл...* — серйозно відповів, підморгуючи щасливими очима, хлопчик.

ВИБІР

— *Підеш крутити хвости коровам!*

Батьків гучний голос розлітався по всій хаті.

І за що? За те, що він не вивчив математику, а замість того увесь день хотів прослизнути в ангар, де техніки ремонтували літак?

Гірко... Ніхто не розуміє його.

Мама вчителює, а батько працює на заводі слюсарем.

І ніхто не хоче почути про його мрію. Лише сміються.

— *Пілот? Та який з тебе пілот? Вчитися треба, а не про небо мріяти! Будеш мати гарні оцінки, тоді зможеш в інститут вступити та обрати собі нормальну професію.*

Таке Сашко чув раз у раз.

Він зробив все так, як хотіли батьки. Вступив до інституту, закінчив, став дипломованим інженером. Але...

Небо... Він майже не дихав, задивляючись безкраїми просторами вгорі. Здавалося, що зараз за спиною в нього розкриються крила і він злетить туди, куди так наполегливо

рвалася його душа.

Отримав диплом. Тепер, маючи освіту і 22 роки за плечима, він остаточно зрозумів, що дарма послухав батьків і пішов не за покликом серця, а скорився їхній волі.

Сашко твердо вирішив — йде навчатися у льотне училище. І нехай хтось скаже, що пізно, нехай скажуть, що працювати треба, нехай! А як працювати, коли не хочеться йти на роботу?

Ні, він буде йти до своєї мрії.

Документи в училищі прийняли. Правда, посміхалися з нього, не розуміли такого вчинку. Та йому було байдуже. Але ж тут виявилось, що за оцінками він не проходить, занадто низький загальний бал.

Не прийняли.

Він сидів у коридорі. Порожній погляд. Глухий кут.

Дивився у вікно, а там виднілося блакитне небо, що так притягувало до себе.

— *Що там, нагорі? Чому воно так вабить його? Можливо, це непізнанність і недосяжність так бентежить душу?*

Скільки просидів, не пам'ятає. Та якоїсь миті біля нього хтось зупинився.

— *Ви чого тут сидите? Незабаром кінець робочого дня,* — суворо промовив чоловік похилого віку.

Сашко не знав, що йому відповісти.

— *Пішли, поговоримо. Їсти хочеш?*

Це була найважливіша розмова у житті хлопця. Тим чоловіком виявився заступник директора училища з льотної практики, Віктор Володимирович. Вони дві години розмовляли про небо і літаки, про пілотів і їхню роботу. Особливе місце у діалозі зайняли героїчні подвиги льотчиків у роки Другої світової війни.

Щоки Сашка палали, а очі так нестримно блискали, що, здавалося, ось-ось зараз від них запалає увесь кабінет Віктора Володимировича.

— *О... Дивись котра вже година!* - глянувши на стіну, де висів годинник, промовив заступник.

— *Піду я вже, вам додому час,* — блискавки згасли у Сашкових очах.

— *А ти приходь завтра. Ранок завжди мудріший за вечір,* — посміхнувся і підморгнув Віктор Володимирович.

Тієї ночі Сашко не зміг зімкнути очі. Перед ним пролітали кадри з боїв на війні, згадувалися відчайдушні подвиги пілотів. Йому не давала спокою розмова з Віктором Володимировичем.

На ранок Сашко прийшов до училища, постукав, увійшов до кабінету заступника.

— *Ну, привіт, юначе. Хочеш бути пілотом?* - з посмішкою запитав господар кабінету.

Навіть недосвідченому оку було видно, що він щось вже вирішив.

Але Сашко тієї миті настільки перебував під враженням, що не помічав нічого.

Навколо нього ходили курсанти і викладачі у формах. Білосніжний колір їхніх сорочок засліплював хлопця, а горда постава вселяла повагу до таких людей.

Його прийняли на навчання!

У це неможливо було повірити!

Тепер він — майбутній пілот???

Він зможе підіймати свій літак у таке непізнане небо, що бентежить його з самого дитинства? Його груди розпирало від щастя. Здавалося, ось-ось вона, його мрія сповниться.

Немає потреби говорити про те, що навчався Сашко на "відмінно", бо розумів, що кожен день, вся інформація, яку отримував на заняттях і на практиці, наближали до того моменту, коли він підніме у небо свій літак.

Час-від-часу згадував інститутські роки...

Тоді вони так довго для нього тяглися у порівнянні з училищними, що пролетіли, мов один день.

Його диплом різко виділявся на фоні неба.

Аякже!

Червоний на блакитному!

З відзнакою!

Тепер можна і батькам похизуватися, і Світлані показати. Не дарма ж вечорами сидів, вивчав креслення, вираховував точки польотів, приземлень, робив розрахунок параметрів процесу катапультування.

Практику склав на "відмінно".

І ось... Небо — його. Він - пілот!

***

— *Чи даєте згоду на спільне подружнє життя зі Світланою? Чи обіцяєте бути з нею і в радості, і в горі?* - слова лунали в залі для церемоній шлюбу.

Але він не чув їх, бо поряд з ним стояла його наречена, його Світланка. Очі не могли відірватися від її милого обличчя і усміхнених уст.

Вони були щасливі. Аж до самого неба!

Київ...

Сашко вже давно командир льотного загону. Його поважають колеги, люблять рідні, особливо маленьке янголятко, яке Господь подарував йому зі Світланою на третю річницю весілля. Так і назвали те Боже диво - Богданою.

Будні пролітають як у всіх, непомітно і швидко. Красуня дружина — талановита художниця, він - поважний пілот, професіонал своєї справи, донечка Богданка. Частенько в гості заїжджають батьки. Слава Богу, тримаються. Сашко дуже тішиться тим, що батьки разом і змогли зберегти свої почуття одне до одного, пронести їх крізь роки.

Того дня була не його зміна.

Він вирішив відпочити якомога довше, бо вчора пізенько ліг, бавився з Богданкою.

Аж раптом відчули страшний гуркіт. Він прокинувся. Світлана підвелася і побігла до доньки, Сашко гайнув до вікна. За склом підіймалася червона заграва.

— *Це де??? Це що?*

Думки Олександра галопом пролітали у голові.

Раптом новий звук, шалений гуркіт і новий вибух. Світлана забігла до кімнати, тримаючи на руках сонну донечку.

— *Сашо, це що?* - в її очах чоловік побачив такий переляк, якого не зустрічав ніколи у житті.

— *Свето, бери дитину і біжіть у метро.*

— *А ти?*

— *Я на аеродром.*

— *Ні!* - тільки й встигла скрикнути Світлана.

Чоловік не слухав її, виштовхав з кімнати, швидко почав одягатися.

— *Світлано, біжіть!* - закричав Олександр жінці, а за вікном був новий спалах і новий приліт.

Він вибіг з будинку, сів у машину і помчав на аеродром, де в ангарі стояв його літак.

— *Що з хлопцями? Заграва була саме там.*

ВІЙНА.

***

Сьогодні вже сороковий день війни. А російські війська, неначе сарана, пруть і пруть на нашу землю. По шести напрямом зайшли рашисти, щоб знищити українську націю, щоб зламати дух і волю українського народу.

Сашко у своїй військовій частині, знову готується до чергового вильоту. Сьогодні день був дуже напруженим. Постійні ракетні удари по Києву, міномети і гради по передмістю. На сході й півдні тривають страшні запеклі бої.

Маріуполь в облозі. Там гуманітарна криза. На "Азовсталі" сховалися сім'ї, діти, люди похилого віку. Їх захищають наші українські герої.

Допомоги їм немає, бо ворог обрізав усі сухопутні шляхи підступів до Маріуполя. І їхати туди, або летіти - то пряма загибель.

Але ж там діти!!!

Він сидів і згадував свою любу Богданку. Згадував емоції того дня, коли вона народилася. Це не зрівняти ні з чим у всім білім світі.

Такі ж діти зараз там, у підвалах "Азовсталі". Голодні, без води, без тепла. Вони налякані до смерті

Отримали координати.

— *Хлопці. Все розумію. Навіть наказу не віддаю. Дивіться самі, - не піднімаючи очей говорить начальник аеродрому.*

Олександр провів поглядом по кімнаті, в якій зібралися пілоти.

— *Хлопці, у мене є план. А якщо ми спробуємо максимально низько пройти? На висоті, яку не зможуть перехопити їхні радары, а?*

— *Спробувати можна, але ж ти розумієш, що це вкрай ризиковано?* - сказав друг Сашка по службі, Сергій.

Олександр розумів, що це, можливо, шлях в один кінець.

Він зателефонував дружині. Світлана з Богданкою виїхали до Польщі, там вони були у безпеці. Під час розмови, слухавку різко вихопила Богданка і почала плакати. Сашко довго заспокоював маленьку, їй було страшно без татка.

Після розмови підійшов до Сергія і спитав, чи наважиться той полетіти з ним. Сергій погодився.

Координати на руках. Літаки готові до злету, на борту все необхідне для людей у Маріуполі.

Ніч. Гул моторів розбудив тих, хто жив неподалік від аеродрому.

Два повітряних судна злетіли.

Низько-низько, майже понад деревами, вони пройшли десятки кілометрів. Двічі бачили колони ворожої техніки. Було нестримне бажання скинути на ці колони боезапас. Але ж так вони видадуть себе і поставленої цілі не досягнуть. Тоді їхні зусилля будуть марними.

Стрималися...

Нарешті, обминаючи усі пастки, два літаки приземлилися на площі "Азову". Солдати швиденько перенесли вантаж з гуманітарною допомогою і зброєю, до Сергія переправили поранених і відпустили пілотів.

Сашко подякував Господу. Він посміхався крізь шолом. Тепер люди з "Азовсталі" зможуть ще протриматися.

Зліт. Тихенько пішли понад лісом. Сергій попереду, Сашко, прикриваючи його, позаду.

Раптом літак трусонуло.

— *Ні, не може бути! Невже зачепили?*

Вибух.

— *Сергій, мене зачепило, лети, лети на аеродром, у тебе 300-ті, їх треба рятувати,*

— по рації кричав другу Сашко.

— *Саня, Саня, тримайся, розвертаюсь за тобою.*

— *Ні! Лети! Я дотягну. В крайньому разі, катаapultуюсь.*

Кермо не слухалося. Дим заповнив весь борт, крізь нього нічого не було видно, йшов за приладами. Хвостова частина спалахнула.

На темному небі, немов запалений смолоскип, світився літак.

Ще трохи, ще зовсім небагато дотягти і можна катаapultуватися. Судно вже не врятувати.

Раптом нічні хмари розступилися і Олександрові очі вловили під літаком, на землі, світло. Це був населений пункт.

Село спало, лише у деяких хатах світилося.

Льотчик враз уявив картину, де вони зі Світланою купають свою Богданку, вкладають спати, читають книжку, щоб заснула доня...

І так у кожній хатині. Десь старенький дід, що вже не може вийти надвір, десь маленькі дітки, що міцно сплять посеред ночі. Десь молодята, що усміхнені, в обіймах заснули поряд одне з одним.

Він жахнувся. Літак, не керований, падав на це село. Якщо він катаapultується, загине

багато людей.

Таке життя...

Він з останніх сил тримає машину і відводить далі за село. Ще лише декілька хвилин і у нього не буде можливості катапультиватися!

Але ж під ним мирні люди!!! Якщо він катапультиється, не керований літак впаде прямісінько на хати.

А люди у селі спали, навіть не уявляючи, що зараз відбувалося у небі. Не знали, яка страшна загроза нависла над їхніми хатами.

Ще трохи, ще трошечки, лишилося кілька будинків. Ще, ще!!!!

Остання секунда і вже не буде тієї висоти, з якої можна катапультиватися.

Хати... Хати...

Діти!

Літак вибухнув.

Там.

За селом у полі.

У Польщі серед ночі схопилася з ліжка Світлана. Вона підійшла до вікна. Довго вдивлялася у темне небо, яке так обожнює її Сашко.

Не розуміла, чому не могла заснути до ранку. Ніжно обійняла своє янголятко і притулилася до неї. Богданка прокинулася.

— *Мамо, а наш тато - герой?* - раптово запитала дівчинка.

— *Герой!* — відповіла Світлана.

Заплющила очі. Сон не йшов.

Герой...

Так. Для неї він завжди був героєм.

Тоді вона ще не знала, що тепер він став Героєм своєї країни! Але посмертно...

ВІЛЬНИЙ

Іван подивився на стріху старої хати, перевів погляд на перекошені стіни, підперті дерев'яними кілками, почорнілий очерет.

Скільки їй років, малий не пам'ятав. Але скільки себе знав, стільки й стояла ця старенька хатина на узбіччі, окрай села.

Хлопець любляв приходити сюди й сидіти обабіч шляху, по якому лише інколи проїжджали конюхи на бричках, здіймаючи придорожню куряву.

Вони завжди були там, на стрісі. Ще батько, як був малим, пам'ятає їх там.

Лелеки.

Які це горді й прекрасні птахи!

Іван годинами міг споглядати за ними й милуватися їхнім життям. Воно минало на його

очах. Ось прилетів лелека, одразу видно, що чоловік, голова родини. Почав мостити гніздо. Воно багато років там, на стрісі, але кожен свій приліт, лелеча родина облаштовувала гніздечко для зручності своїх немовлят.

Цей клекіт Іван чув зі своєї хати. Він знав, що це означає – поповнення пташенятами щасливого сімейства. Малий стрімголов летів до старої хати, щоб хоча б краєчком ока подивитися на лелеченят. Та де там!

Пролітали дні за днями, батьки-лелеки приносили їжу малим і вчили їх літати. Щасливий хлопчина з нестримними радощами переказував батькам події лелечого життя.

Так минали роки за роками. Змінювалася влада, політичні зрушення гойдали країну, розросталися міста і села. Незмінною залишалася стара хатина на узбіччі окрай села.

Як і батько колись, Іван приглядав за хатою, підмазував стіни, підбивав очерет, щоб не сповзав зі стріхи. Він це робив не для себе, для всіх. Для села, в яке кожної весни прилітало білокриле щастя і пташиний гамір.

Дмитро, син Івана, вивчився і поїхав жити до міста.

Іван дуже сумував з цього приводу. Він розумів вчинок сина, але ж...

2021 рік чоловік особливо запам'ятав. На той час хатина зовсім покосилася. Довелося підрубувати глину, вирівнювати і мазати заново. Жінка сердилася, що чоловік витрачає гроші, а головне — час на якусь стару хатину.

Восени, щойно лелеки з потомством відлетіли, разом з кількома сусідами, Іван полагодив хатину. Перетягли стріху, поправили гніздо. Все підготували до зимування і весняного прильоту птахів.

Лютий 2022 рік. Війна.

Ще з 2014 року Україна потерпає від російської агресії.

Його село під Черніговом. Здавалося, йому нічого не загрожує. Де Донбас, а де Чернігів. Але перші дні війни вразили увесь світ своєю жорстокістю.

Російські війська вривалися і одне за одним захоплювали села під Черніговом. Люди хапали свої речі й виїжджали, хто-куди міг.

Івану йшов 61-й рік. Воювати застарий, хоча серце рветься туди, де бої. Руки чешуться покарати "брата" за розстріли й знущання, за жорстокі вбивства мирних людей! За катування чоловіків, жінок, дітей.

Родину Іван встиг відправити на західну Україну. Просто зібралися і поїхали в нікуди. До людей, в надії, що там бодай хтось прийме.

Іван залишився удома. І річ не у господарстві, вони вже давно нічого не тримали. Кота забрав син до міста, пес нещодавно помер. Єдине, що залишалося Івану, так це стара хата обабіч дороги і лелече гніздо.

Лютий, березень.

З жахом чекав Іван першого місяця весни. Куди вони прилетять наші лелеченьки? Тут же війна!

Бої у Чернігівському районі. Російська авіація і артилерія завдають нищівних ударів по містам і селам, трощать будівлі й лікарні, вбивають сотнями і тисячами мирних

жителів.

Серце Івана крається, розривається на шматки від безвиході. Поховав учора Миколу, сусіда, який через хату від нього жив.

Сьогодні поряд з ним покладе і його доньку. Вбили, нелюди.

А їй лишень 45 років. Ще жити й жити! Ще дітей ростити, радуватися онуками...

Не дали, вбивці! Кати!

Встав би батько Івана, який пішки пройшов усю Другу світову простим солдатом, бачив страшні фашистські тортури... Мабуть, серце його не витримало б сьогоднішня.

Але що це???

Думки Івана перебив такий до болю знайомий з дитинства звук.

Клекотіли лелеки!

Його лелеки таки прилетіли!!!

Від жаху в нього затремтіли руки. Він кинувся до старої хатини. Знав, що лелеки летять саме туди. Біг і дивися як кружляли над селом горді птахи. Вишукували поглядом своє гніздо.

Довго кружляли. Не розуміли, бідні, чому навколо все так змінилося — розбиті хати, шляхи у величезних воронках з-під вибухів ракет та снарядів.

Іван прибіг вже тоді, як лелеки опустилися на гніздо і мовчки присіли.

За стільки літ, чоловік вперше побачив, як лелеки сиділи. Завжди горда постава, витягнутий дзьоб, рівні ноги у червоних чоботях. А зараз присіли у гнізді й мовчать.

Бідні птахи не розуміли, що відбувається довкола. Чомусь колись гарна місцина з болотами і очеретами, з квітами в гарних обійстях і великим лісом за селом, перетворилася на суцільне урвище!

Іван стояв під хатою і подумки благав лелек летіти звідси геть, аби врятуватися. Та розумів, що ті прилетіли додому, і, як і він, лишати його не збираються.

Дні пролітали у жахливих розривах снарядів, хованках у льохах і підвалах, з нестачею води, тепла і світла.

Іван кожного дня намагався якось пробратися, щоб перевідатися з лелеками. За терміном розумів, що вже й лелеченята повинні побачити світ.

Йому дуже хотілося почути, як і кожної весни, клекіт лелеки-батька, який з гордістю сповіщав село про народження свого потомства!

Але птахи мовчали.

Кінець березня. Квітень.

Рашисти Чернігів рівняють із землею. Для перевезення колони зі зброєю, росіяни посадили в автобус дітей і прикриваються ними.

Це не просто жах!

Це вже аж ніяк не вкладається у голову!

Вибухи, вибухи!

Розстріли! Насилля, наруга над дівчатами, жінками!

Діти!!!

Іван, здавалося, втрачав розум. Його мозок відмовлявся аналізувати і вкладати в голову

те, що витворяли рашисти!

Останні дні російська армія просто стирала з землі Чернігів і прилеглі села.

Селище Десна, що недалеко від місця проживання Івана, сьогодні було знищено.

Майже 100 людей загинуло враз від ракетних авіаударів, 150 було поранено.

Іван вже більше як місяць не міг дістатися до лелек. Серце розривалося, краялося.

Чув тільки, що на тім боці села, де стояла стара хатина, багато пошкоджених будівель.

Люди ховалися у льохах, або виїхали гуманітарними коридорами. Там, обабіч села, вже кілька тижнів не бачив жодної живої душі.

Зранку таки вибрався з підвалу, оглянувся. Села немає. Де-не-де видніються самотні стіни розтрощених хат.

Припинились вибухи. Стрільянина змовкла. Узбіччям, як колись у дитинстві, тікаючи від батька, побіг до лелек.

Здалеку почав вдивлятися і вишукував у ранковому тумані обриси старої хати. Не бачить. Мабуть, ще не розвиднилося, запевняв себе. Ось він вже зовсім поряд, за цими розбитими стінами й городом його лелечка родина.

Земля. Рівна земля.

Ні хати, ні стріхи...

Вітер-халамидник розносить залишки очерету по всій окрузі.

— Як???

Виривається голосний крик з горла Івана.

Раптом подув вітер. Щось залоскотало обличчя. Іван подумав, що павутиння і скинув рукою.

Та у руці було перо. Біле. З чорними відмітинами.

Сльози неймовірного болю полилися по заціпенілому обличчю Івана.

Летіли додому, а знайшли свою смерть!

Іван розвернувся й пішов. Він не чув пострілів, не бачив пролітаючих повз нього снарядів.

Він йшов і згадував скільки літ тут жили сільські лелеки. Скільки поколінь вилетіло з того старого гнізда...

Раптом десь зліва промайнуло щось знайоме. Іван придивився і побачив вдалині напіврозбите гніздо. Мабуть, вибухом його відкинуло у бік. Він підійшов, нахилився і завмер.

На нього з великим болем і відчаєм дивилися очі маленького лелеченяти з переламаним крильцем, що заплуталося у гілках гнізда.

Душа Івана завмерла.

Витяг, узяв, притулив до грудей, і ховаючи маля за пазухою, побіг додому, наче йому було 18!

У погребі, яка височіла над льохом, було сиро і холодно, травневе тепло ще не змогло перемогти весняну прохолоду. Іван змайстрував таке-сяке гніздо для лелеченяти і годував його з ложечки.

Пізніше, коли російські війська зробили "жест доброї волі", покинувши Чернігівську

область, Іван заніс малечу до хати, яку почав відбудовувати.

Так разом вони прожили весну і літо. Лелека виріс, зміцнів.

На відремонтованій хаті Іван вмонтував гумовий скат з машини, наклав туди гілок, гілочок, намонтував сіном гніздо. І днями милувався клекотом нового пташиного друга.

Хлопці, солдати ЗСУ, почули цю історію, що передавалася по селу, приходили подивитися на лелеку. Йому навіть ім'я дали – Вільний.

І став лелека Вільний – символом миру на врятованій українській землі.

Символом стійкості, віри в людей!

Символом боротьби за життя і волю!

Восени, щойно стане прохолодно, Вільний відлетить зі зграєю лелек у теплі краї. Та Іван знає, що навесні, щойно стане і зійде сніг, у вже мирному небі України знову з'явиться ніжний лелечий слід і на його подвір'ї буде лунати веселий клекіт молодої лелечої родини.

ПАРАЛЕЛЬ

Зклопотана Тетяна раптом згадала, що давно вже не провідувала бабусю і дідуся. Давно не спілкувалася і не розповідала їм про свої справи.

На мить чомусь задумалася над тим, що у юності та й у роки молодості майже ніхто з людей не розуміє важливості спілкування з рідними людьми.

І лише тоді, коли вода віднесе роки у світи минулого і перелле їх за 40, починають розуміти, що втрачали раніш. Але, на жаль, не всі.

Навколо тихо і затишно. Заспокоєна Тетяна простує некошеною травою ген до тієї берези, що широко розкинула свої рученята-віти і наче кличе до себе.

Тетяна пам'ятає коли висаджували цю березу — минуло вже дванадцять років.

— Як швидко плине час?.. З маленької гілочки виросла така красуня. Нею можна милуватися й милуватися.

Жінка постояла в тіні берези, вдихнула на повні груди повітря і підійшла до надгробків бабусі та дідуся.

Ось вони. Разом, як і завжди.

Вони усе життя жили разом, на двох ділили негоди і радощі, удвох поставили на ноги дітей, щомиті даруючи їм свою любов і ласку.

Згадалися вечори, коли сиділи разом на лаві і теревенили про владу і доньку сусідів.

Все, як завжди, у селі.

Але тепер вони тільки слухають...

Тетяна зайшла в огорожу, підійшла до могилок і привіталася.

— Привіт, мої рідні. Привіт, дідуню. Бабуню, ось твої квіти. Ти їх найбільше любила. Пам'ятаю, як на городі ціле літо квітували майори і чорнобривці. Як тоді я не любила їх... Мені здавалися ці квіти такими старомодними! Адже лише у народних піснях співають: "Чорнобривців насіяла мати..."

А жоржини? Вони в ті роки були вищі за мене! І яких тільки кольорів не були! Зараз

такі, мабуть, і не висаджують.

Згадую ці аромати! Коли проходиш повз чорнобривці не можливо не пірнути у вир терпкого і такого рідного запаху. Це неможливо передати словами!..

Тетяна поправила букетик чорнобривців на надгробку й подумки перенеслася у те далеке дитинство, коли вона з братами гостювали у діда й бабусі.

Дідусь Іван був добрим і веселим. Майстер – золоті руки! Так усі гомоніли про нього у селі. Він міг зробити із дерева все, що завгодно. Добрий, чесний, людяний, щедрий...

У його кишені завжди були цукерки для дітлахів, які зустрічалися на вуличці. А особливі цукерки були для Тетянчиної доньки Анусі.

Траплялося, що дідусь випивав, бувало, бо ж плату за свої вироби ніколи не брав грошима, а ось від якогось дарунку чи горілки не відмовлявся. Бабуся завжди гримала на нього, але дідусь так лагідно дивився її у вічі, що вона тепло усміхалася...

Дідусь сиротою ріс, без батька, без матері. Його рідні сестри швидко повиходили заміж. А підліток, брат, мало кому був потрібен, адже у них були вже свої сім'ї, свої клопоти і турботи. Ні, його не цуралися, але й любові великої він від рідних сестер не мав та й не чекав чомусь.

Бабуся теж, виросла з мачухою, бо рідна матір, як і батьки діда Івана, померли від голоду у страшному 1933-му.

А потім була війна. Страшна й жорстока. Вона забрала життя у мільйонів людей, а з їхнього села стільки, що й не порахувати...

Тетяна здригнулася від задуми.

Вона на цвинтарі була сама, але ніколи не боялася. Адже мир і спокій завше панували навколо.

— Бабусю, а я пам'ятаю як ти мені розповідала про свій полон і роботу на пана. Пам'ятаю і розповіді дідуся про Германію. Мені нині також є що вам розповісти.

Думки Тетяни мимоволі полинули у той лютневий день 24 лютого 2022.

— Хіба ж хто міг подумати?! Хто собі міг уявити таке?! А вже півроку триває війна.

— Дідусю, уяви собі, знову війна! Ще страшніша, ніж була у сорок першому, – майже вигукнула Тетяна. — Страшніша, бо вона від тих, хто називався братами, а сам грів камінь війни за пазухою...

Чомусь лише тут, на цвинтарі, вона може, нарешті, відкрити свою душу, вилити з неї чи не усе те, що накопичилося вже під саме горло...

Саме тут вона може і погомоніти, і наплакатися досхочу, бо увесь цей час тримає той тягар у душі та серці. Щодня намагається підтримувати і рідних, і колег по роботі, й знайомих, закликає всіх вірити у Перемогу, а на душі....

Тетяна засіяла принесені квіти сльозами. І враз образ бабусі ожив, на мить здалося, що на світлинці, яка була на пам'ятнику, вона всміхнулася, тепло глянула на онуку і наче спитала:

— Мовляв, чого плачеш?..

Тетяну назвали саме на честь бабуні...

— Ти жива, бабусю? – спантеличено звела брови Тетяна.

Озирнулася. Чи це їй вже ввижається, чи то мара якась...

Та ні ж бо. Зі світлини й справді на неї дивилися усміхнені очі бабуні.

— *Так тяжко на душі мені, — випалила жінка.*

Береза зашуміла листям, ніби підтримуючи хід думок Тетяни.

— *Діти! Наші діти воюють з ворогом, якого ми вважали братом. З ворогом, з яким скільки років прожили разом на одній землі, в одній країні, ділилися усім. Як далі жити? Як?..*

Раптом Тетяні вчувся голос діда.

— *Не сумуй, онучко. Ми все бачимо. Ми знаємо, що у житті не все так просто. Ще нам малими дідусь казали: На віку, як на довгій ниві: не пройдеш, ноги не вколовши... Єдине, чого ми усе своє життя хотіли і прагли, усі ті, хто пережив те страшне лихоліття війни, щоб ви, наші діти й онуки, не зазнали цього страшного лиха. Але ж, бач як воно сталося. І у своїм болоті погана вівця завелася... Та все одно, знаю, що кожна людина в Україні як може воює за свою землю. Вір, дитинко, настане день, коли закінчиться війна і вся Україна завітнує в любові й мирі, знову відродиться з попелу...*

Сльози Тетяни безупинно котилися горохом.

— *Не плач, Тетяно. Все налагодиться. Просто ви живете у час зламу історії світу. Тож, треба вистояти. Ти — сильна. Ти даруєш енергію і підтримку багатьом людям! На тебе дивляться і рівняються.*

— *Ба, нещодавно моя доня написала пісню, — крізь сльози похвалилася онука.*

— *Так це ж прекрасно! — бабуся усміхалася.*

— *Я ніколи не думала, що моя донька буде писати пісні про війну! — Тетяна знов залилася гіркими сльозами.*

І знов не втримався дідусь:

— *А ти думаєш, що ми собі хотіли отаке пекло, яке пережили під час полону, працюючи на заводах та у панів у Германії?*

— *Знаєте, коли ви мені розповідали про дітей війни, солдатів, учасників бойових дій, я думала і вважала, що це десь далеко, про когось, колись було... А тепер наші діти — діти війни! Наші діти — ветерани війни! У свої 25 років! Як і ви колись... Ось яка страшна паралель.*

На мить запала тиша і знов озвався дідусь:

— *Ніхто не обирає свою долю. Це Доля обирає час і людей для звершення великого задуму Всесвіту. Вона обрала вас...*

Тетяна щось намірилася заперечити і раптом прокинулася. Вона й справді плакала, бо і сорочка, і наволочка були вологими від сліз.

— *Ось яка страшна паралель... — чомусь згадала вона. — Невже й справді українському народові на Роду написано терпіти наругу й насильство?.. Адже з віку в вік хтось намагається Україні накапостити, захопити, змусити, а ми знов і знов оговтуємося і відроджуємо з попелу усе заново... То може казка про Фенікса — це саме про Україну?.. І живе ця казка віки, як і ми, українці!*

ЩЕНЯ

Максим працював на заводі вже 15 років. Прийшов зовсім юним, щойно виповнилося вісімнадцять. Завод тоді для нього був, наче окрема велика країна, контури якої виходили аж ген за горизонт.

За роки роботи він навіть не увесь завод обійшов, таким великим він був за територією. Спочатку влаштувався працювати помічником машиніста крана. З цікавістю вивчав професію і згодом, коли вже набрався досвіду, став машиністом новенького крана. Пам'ятаючи яким недосвідченим і сором'язливим прийшов до заводської родини, він залюбки допомагав молодим хлопцям, що приходили на практику, освоювати мистецтво їхньої майбутньої професії.

Вирувало не лише робоче життя, а й культурне. На заводі працював відділ роботи з молоддю. Концерти, конкурси, що відбувалися у заводському палаці культури, захоплювали Максима й одного разу він таки вирішив спробувати свої таланти.

Пам'ятає, як несміло заходив у двері палацу. І дивно, не вперше ж у цьому закладі, а хвилюється так ніби вперше!

Зустріли його дуже радісно й одразу закружляв його вихор культурних подій. Двічі на тиждень бігав на репетиції, бо, як виявилось, у Максима був красивий тембр голосу і чудовий музикальний слух.

Веселе творче дозвілля, улюблена робота, на якій він себе почував володарем висоти, пристойна заробітна платня - це все вкладалося в його повну картину щасливого життя.

Але ж тут він зустрів її.

В їхній вокальний колектив прийшла дівчина. Вона вмить перевернула звичний всесвіт Максима. Така щира посмішка, ніжний образ, миле обличчя. Парубок потонув у цій дівочій весняній повені. І полетіло...

Катерина дуже гарно співала і керівник частенько ставив їх виконувати пісню дуєтом. Максим радів цьому, але й траплялось дуже розгублювався, бо зовсім не пісня крутилася у голові, поки поряд була Катя. Його Катя.

Дівчині також дуже приглянувся Максим і згодом, через декілька місяців вона відгукнулася на його пропозицію зустрічатися.

Невдовзі пишним весіллям закріпили союз закоханих сердець Катерина і Максим.

Працюють разом, співають, зводять дачу. Лише одне затьмарює радість спільного життя - не лунає в їхньому домі дитячий сміх.

Катерина засмучується, переймається цим, а Максим вірить, що настане час і Господь подарує їм маленьке янголятко.

Десять літ минуло. Максим зарекомендував себе на роботі, як чудовий спеціаліст, отримує премії, має повагу від колег і адміністрації. Але світ для нього поділився на

"до" і "після".

Звичний робочий день. Молодий хлопець, без досвіду, навчається кріпити вантаж, щоб підняти краном. Дуже довго вовтузиться, не розуміє що і куди.

У Максима на цей день великі плани. Саме сьогодні рівно 10 років, як в його будинку оселилося ніжне і бажане щастя. Рівно 10 років тому вони з Катериною дали обітницю любити одне одного, бути у радості й горі поруч. Він приготував сюрприз для коханої дружини...

Розплющив очі. Прямо над ним миготять білі плями.

— *Що це? Стеля?*

Раптом лікарняним коридором, яким швидко везли травмованого, пронісся шалений крик болю.

Максим нічого цього не пам'ятав.

Втратив свідомість.

— *Швидко, реанімуємо, — чути голосний, але чіткий голос лікаря.*

— *Веземо прямо у реанімацію.*

Три години.

Вже три години лікарі борються за його життя. Розірвані внутрішні органи, пробиті легені, переламані ребра, а головне - ушкоджений хребет.

За 40 хвилин до лікарні вривається Катерина. Вона не їхала, вона летіла, наче на крилах. А тепер сидить і чекає вироку лікарів.

Триває операція.

До лікарні Катя не пам'ятала коли востаннє молилася. Не знаючи до цього жодних великих проблем і труднощів, жінка просто інколи своїми словами зверталася до Господа. А зараз намагалася згадати хоча б одну молитву, але так і не могла. Бо слова, які промовлялися тремтливими устами, ніби танули у холодному просторі, що наповнив душу й тіло жінки.

— *Господи, спаси. Господи, врятуй раба Божого Максима...*

Думки перебивали одна іншу.

Нарешті двері операційного блоку відчинилися.

Як у фільмах, лікар вийшов, не піднімаючи очі на Катерину, стиха промовив.

— *Ми зробили, що могли.*

— *Він... що? Він...* — далі Катя не могла уголос навіть промовити це слово.

— *Не хвилюйтесь так. Він живий, але... Але сильно травмований хребет. Не хочу вас лякати, робити перспективні прогнози, та, мабуть, ходити він не зможе.*

У Катерини все попливло перед очима.

Її Максим? З яким вони нога в ногу по життю!!! Та ні, такого не може бути!!!

День виписки з лікарні. Хлопці, друзі та колеги по роботі, привезли крісло-коляску для пересування людей з порушенням опорно-рухової системи. Вони навіть вимовити "інвалідне крісло" не могли.

Катерини серед них не було.

Максим не вірив.

— Зрадила...

— Не витримала...

— Поїхала. Нащо їй каліка!

І дійсно. Каті вдома теж не було. Але все було прибрано, їжа наготована, а жінки немає.

Хлопці посиділи з Максимом, попили чаю, який приготували самі, та й поїхали собі. На них чекали свої родини.

Вечір. Максим під'їхав кріслом до ліжка, хотів перелізти туди, але не зміг.

Вперше за все своє життя дорослий чоловік заплакав. Заплакав, мов мале дитя, яке не може нічого зробити.

Поклавши голову на ліжку, отак сидючи у кріслі, він і заснув.

— *Максime, любий, я вдома*, — слова Катерини пробудили від сну чоловіка.

— *Катя? Невже? Не пішла! Вона дома, з ним!*

Серце виривалося з грудей!

На порозі кімнати з'явилася його Катерина з якоюсь бабцею.

— *Це хто?* - спитав Максим.

— *Це баба Галя. Вона живе в іншому місті, але, як кажуть, творить дива.*

Старенька бабуся підійшла до Максима. Подивилася пильно в очі.

— *Бачу. Бачу є в тобі життя. Не змирився ти з каліцтвом своїм, і це головне. Добре, візьмусь за тебе. Спробую*, — промовила баба Галя і відійшла до вікна.

***

Дні змінювалися тижнями, а ті вже місяцями. Постійні процедури, лікування у тандемі з фізичними навантаженнями, часті візити баби Галі, молитви і народні мазі. Все, здавалося б, повинно наближати Максима до того дня, коли він встане і піде своїми ногами. Але так нічого й не вийшло.

З туги за роботою, за минулим життям, чоловік почав віддалятися від Катерини і друзів.

Одного разу, ранком, до його хати постукали. Відчинивши двері, він побачив сусідського хлопчину. Дениску було 9 років, розумний парубок. Він прийшов прохати інструмент у дядька Максима.

— *Батько прохав, щоб ви дали лобзик. Нам на урок праці треба — вирізати деталі з фанери. А вам, батько казав, він вже не знадобиться.*

Максим завмер.

Ніби тесаком по серцю пройшлися слова хлопчини. Навіть не дивлячись в його щирі й беззлобні дитячі очі, чоловік зібрався з силами і спитав.

— *А ти вмієш працювати лобзиком?*

— *Ні, в школі мене навчать.*

— *Так тобі ж на урок вже принести деталь потрібно! Добре, заходь, покажи що тобі там вирізати. У мене десь шматок фанери є.*

Хлопчина увійшов до хати.

З того дня дітей у його хаті більшало кожного дня.

Разом з дядьком Максимом вони стругали, обпилювали, зачищали, склеювали і просушували.

Максим ожив. Відійшов **душею**, почав наполегливо займатися спортом, спеціалізованими фізичними навантаженнями.

Днями знаходячись у гомоні дітлахів, він зрозумів, що може бути потрібен ще комусь, окрім своєї дружини. Це надавало йому крила.

Разом з дітьми вони зробили подарунок місцевій школі – карту України з усіма регіонами, вирізану з дерева. Її власноруч виготовили Максим зі своїми вихованцями.

Директор школи запропонувала чоловіку вести гурток художнього різьблення у школі. Він погодився.

У звичних турботах минали місяці. Вже й молодість промайнула, як весняний стрімкий паводок.

У житті Катерини й Максима все було нормально. Школа, дітлахи, чуйна родина.

Літо. Його чоловік любив найдужче. Часто жінка вивозила Максима до річки. Круті береги не давали йому самому спуститися до води, завжди допомагала дружина.

Але сьогодні Максим вирішив просто проїхатися до води. На березі зупинився. Заплющивши очі, довго вдихав вогке повітря. Легкий вітерець іноді підганяв хвилю аж під самий берег і вона розбивалася, обсипаючи Максима тисячами річних крапель.

Він застиг у моменті, милуючись природою.

Аж ось якесь хлюпотіння, непевний звук долинув до нього. Такий легенький, ледь чутний. Ніби в воді хтось є.

Звук наближався, ставав все тихішим, вже майже недосяжний вухові.

Максим нахилився, щоб подивитися, що там коїться біля самої води, але високий берег не дозволяв нічого побачити. Враз у воді, метрів з три від берега, щось промайнуло. І знову пірнуло під воду.

Максим пильно вдивлявся і вслухався. Здавалося, він перетворився на суцільні очі й вуха.

Зрозумів. Хтось тоне.

— Але хто це? Хто?

Чоловік смикнувся з крісла.

— Що робити?!

Плавав він добре, але як урятувати того, хто тоне, якщо він не зможе зійти до води?!

Максим почав кричати і кликати на допомогу.

Берег мовчав. Ні душі навколо.

А течія вже відносила від берега все далі й далі того, хто хотів жити і з останніх сил борювався, в надії на порятунок.

Максим більше не роздумував. Він зрозумів, що лишаються лічені хвилини, а можливо навіть секунди.

Він сповз зі свого крісла, руками підтягуючись за траву, перекотився до берега і перевалився у воду.

Міцними руками розсікав воду і стрімголов нісся туди, де востаннє бачив того, хто вже

кілька секунд не з'являвся на поверхні води.

— *Де ти? Де???*

Максим занурювався у каламутну воду вже тричі. Не бачить нічого, бо мул застилає очі. Шарить руками навкруг. Немає. Нікого.

— *Де ти? Де ти? Де ти?*

Наче молитву повторює Максим.

Раптом рука намацала щось слизьке. Він швидко відсмикнув руку, звична реакція.

Затим знову провів рукою по тому ж місцю й щось ухопив. Лише виринувши, побачив малесеньке цуценя, яке вже не дихало. За кілька секунд Максим був уже біля берега.

Він не чув, як злякано кричала Катерина, здалеку побачивши, що чоловіка немає у кріслі. Не чув і тупотіння дитячих ніг, які чулися вслід за криком Катерини. Він вдихав життя у це маленьке створіння — цуценя.

Максим робив масаж, перевертав, хлопав по легенях і чомусь увесь час кричав!

Кричав від безсилля. Розумів, що цуценя захлинулося, але не міг з цим змиритися.

І раптом згадав, як за його життя боролися лікарі після того, як на нього впав вантаж на заводі.

— *Як так? Живи! Живи, дихай! Дихай! Ну ж бо!*

Катерина на березі залякла. Біля неї зупинилися й хлопці.

Максим стояв по пояс у воді, тримав у долоні маленьке цуценя, яке пищало і скавчало. А він, усміхаючись, ніжно гладив його.

Тієї миті він, дорослий мужик, не соромлячись сліз, що горохом котилися по щоках, пригортав свого нового друга до грудей, намагаючись зігріти оце маленьке створіння своїм тілом.

Катерина стояла, мов вкопана. Вона не вірила своїм очам.

А він стояв. Максим стояв.

Самотужки.

На своїх ногах, ще навіть сам не розуміючи цього.

НЕВИЧЕРПНА СИЛА

Очі наповнилися вологою, а серце гордістю!

Її донечка, її сонечко Вероніка - чемпіонка України з художньої гімнастики! Попереду — яскраве майбутнє з високими злетами.

Тренер дуже цінує свою вихованку і покладає великі надії на її талант.

— *Чемпіонкою України з художньої гімнастики стає Іванченко Вероніка!* - лунає з колонок на увесь стадіон.

На трибунах догори злітають прапори України, а вболівальники скандують підтримку землячці.

Марія зашарілася.

Хіба вона могла уявити, тримаючи на руках своє маленьке немовлятко у пологовому будинку, що її Вероніка стане чемпіонкою України!

Але до цього був важкий і довгий шлях.

З трьох років Марія віддала дівчинку на секцію художньої гімнастики при Міському палаці культури. Після кількох років завзятої та наполегливої праці, Вероніку помітили під час чергового виступу і запросили до дитячо-юнацької збірної до спортивної школи. Зозуля кувала роки, але не змогла перелічити тих фізичних навантажень, які взяла на себе маленька Вероніка.

І що дивно, Марія ніколи не змушувала доньку займатися. Навпаки, дуже боялася за її здоров'я і намагалася від деяких вправ відмовити доньку.

12 років. Маленька, майже мініатюрна дівчинка, здобуває перше серйозне звання – кандидат у майстри спорту, КМС.

Як зрадів тоді її татко!

Святкували майже три дні. У школі Вероніку привітав директор, її фото розмістили на стенді "Гордість школи".

Вероніка ж не любила всю цю святкову метушню. Мабуть, тому, що це для неї були звичні спортивні будні. Вона вірила у те, що головна перемога в її житті – Олімпійські ігри, а вони ще ген-ген попереду.

Батьки організували комфортну домашню атмосферу для своєї донечки. Моральна підтримка, поїздки, придбання спеціальних спортивних костюмів, постійна присутність мами поряд – усе це створювало найкращі умови для розвитку і перемог Вероніки.

Найулюбленішою порою року Вероніка визначила для себе літо. По-перше: не мерзнеш на тренуваннях, зручно добиратися до спортивної школи, та й взагалі, Вероніка літом ніколи не хворіла. По – друге: її пристрасть до купання у річці не мала меж. Тільки но у дівчинки випадала вільна хвилинка, одразу ж можна було її знайти виключно на пляжі.

Ця весна застала Вероніку за посиленими тренуваннями. Вона готувалася до одного з найсерйозніших змагань у своєму житті – Чемпіонату України з художньої гімнастики.

Не можна сказати, що для дівчини це було чимось супер новим, бо це був вже пройдений етап, де вона – призер чемпіонату України, призер Європи з художньої гімнастики. Але ж, за умови здобуття перемоги, вона могла стати чемпіонкою України!

Марія пишалася донькою, але завжди хвилювалася за дитину. Інколи хвилювалася настільки, що затерпали пальці на ногах і руках, а все тіло ставало ватним. Кожного разу на змаганнях, вона молилася за свою дівчинку.

Позаду чемпіонат і у Вероніки все літо попереду!

Вона – чемпіонка України!

Після літнього відпочинку з новими силами почне готуватися до Олімпійських ігор. На неї високі ставки їхньої збірної.

А зараз – тільки вона і літо!

Тепер ніщо не завадить їй насолодитися довгоочікуваним відпочинком на воді, на березі улюбленої річки. Вона заробила цю відпустку важкою працею.

Розгін...

Ось Вероніка вже під водою. Пливе, наче русалонька. У воді дівчинка почувала себе, як вдома. Дуже вправно плавала. Таке на воді виробляла, наче тренувалася у збірній з

синхронного плавання.

Цього літа вони домовилися з однокласниками відпочивати разом. Вероніка доволі часто пропускала навчання через постійні поїздки на спортивні змагання. Тож, зустрічі з однокласниками були для неї надзвичайно бажаними. Її поважали у школі не лише однокласники, а й друзі, однолітки. Вероніка була товариською дівчинкою.

Незабаром їй виповниться 16. Уже стане дорослою. Хлопці із заздрістю поглядають на досконалу фігуру Вероніки. Та й вона нещодавно зловила себе на думці, що їй дуже подобається Діма з 11 класу рідної школи. Діма теж виявляв увагу до Вероніки і сподівався на майбутні зустрічі з дівчиною.

Серпень був особливо жарким. Сонце нещадно палило усе навкруги. Всі, хто не працював удень, засмагали на пляжах біля річки й час-від-часу купалися.

Друзі Вероніки знайшли одну цікаву місцину. Зібравшись разом, вони пішли до дальнього берега, де височіли труби над водою. Колись тут була водокачка, але з часом все обладнання застаріло й стало непридатним.

Висота найбільшої труби над водою була метрів зо три. Хлопці все не наважувалися стрибнути з труби у воду. У Вероніки ж страху не було. Тим паче, що цього разу Дмитро напросився до них у компанію. Дівчина підозрювала, що саме сьогодні Діма запропонує їй зустрічатися.

Сконцентрувалася. Вона не просто стрибне. Вона ж може більше. Зараз Вероніка зробить подвійний переворот у повітрі й встигне вирівнятися, щоб плавно увійти у воду вниз головою. Висоти наче достатньо.

Стрибок...

***

Вероніка йшла темним тунелем. Навколо все було чорне. Вона навіть не розуміла як може йти, нічого не бачачи навколо себе.

Куди далі, де вихід?

Дівчина блукала, як їй здавалося, вічність.

Деся вчувся говір. Наче зліва. Ні, ніби праворуч...

Темнота.

Раптом почулося, що її наче кликали. Куди ж йти? Хто її кличе?

І вона просто пішла навмання, туди, звідкіль лунало її ім'я.

***

Марія стояла на колінах у храмі Божому і слізно молила про спасіння. І хоча на вулиці була серпнева спека, її неймовірно трусило від холоду. Її тіло аж ніяк не слухалося і часом здавалося, що вона ось-ось втратить свідомість...

Але вона знала, що будь-що повинна триматися.

І вона знову і знов благає Господа за доньку. За свою дівчинку.

Вероніка вже п'ятий день лежить у комі.

І все та клята річка!

Під водою, куди стрибнула дівчина, попередньо не розвідавши, було чимало комунікаційних труб. Об одну з них і вдарилася під час занурення Вероніка і зламала

хребет.

Травми дуже складні...

***

— *Доню! Сьогодні тебе прийде провідати Діма,* — Марія весело підморгнула донці.

— *Діма?* — зашарілася Вероніка.

Вона вже майже рік прикута до ліжка, зовсім не відчуває ніг.

А через місяць їй сімнадцять!

Думки раптом повернули дівчину у ті щасливі часи, коли їй цілям не було перешкод. Коли кожна хвилина була розрахована тільки для того, щоб вона тренувалася, розвивалася і просувалася вперед до обраної мети...

А тепер лише ліжка.

Минув місяць, як дівчина наполегливо тренується сама сісти у крісло, що на електричному управлінні. Його для своєї улюбленої вихованки привіз її тренер.

Учора вона вперше керувала коляскою і їхала сама.

Марія схудла, почорніла, перестала бути схожою на ту, колись радісну і усміхнену жінку.

Мати, якій ще й не виповнилося сорока, мала вигляд сивої бабусі років 60. Батько теж сильно осунувся. Занурився у себе і віддалився від родини.

Дивно, але Вероніка не здалася. Незважаючи на майже постійний дикий біль, який супроводжував її, щойно вона щось намагалася зробити, вона майже не плакала. Але інколи її біль видавали сльози, які зрадливо починали капотіти.

Але вона ще тоді, щойно її привезли додому і поклали у ліжка, упевнено і твердо вирішила будь-що стати на власні ноги.

Тож, кожного дня виснажувала себе фізичними вправами. І невдовзі наполегливість, а можливо й те, що тіло тривалий час тренували, вона таки дочекалася позитивного результату. Спочатку Вероніка зміцнила і розробила руки, щоб мати змогу повноцінно ними працювати.

Час-від-часу до неї приходили лікарі, навчали робити різні вправи, робили лікувальні масажі.

Майже кожного дня провідували друзі, однокласники, колеги по збірній та й просто знайомі.

Збір коштів на її лікування, що оголосила школа, не припинявся ні на день. До нього приєднувалися все нові й нові люди. Все, що потрібно було Вероніці, вона мала.

Все, що потрібно.

Але тільки не те, що вона хотіла сама.

А вона хотіла підвестися, тренуватися і стати олімпійською чемпіонкою!

Тепер це навіть не мрія. Це — лише спомини про світле... минуле.

Дмитро теж вряди-годи приходив. Дівчина розуміла, що він приходить з жалю до неї. Тому не дуже хотіла його бачити. Хоча, Діма насправді, не жалів її. Навпаки. Він захоплювався її настирністю і силою волі.

Своє повноліття Вероніка зустріла у широкому колі друзів і родини.

Напевно, не дуже віриться, що сьогодні, у такому жорсткому світі серед людей, більшість з яких мають зачерствілі серця, є такі, хто може опікуватися інвалідами. Але вони є. Ті, хто з дня у день продовжують спілкування, надають свою допомогу, підтримують вогонь надії.

Цей день Дмитро чекав особливо.

Він довго шукав можливість відродити дух Вероніки, хотів зародити у ній надію на реальність сповнення її мрії.

Коли до нього перейшов тост, Діма, дивлячись прямо їй у вічі, сказав:

— Я не просто вірю, я переконаний у тім, і знаю - ти зможеш! Ти - сильна! Ти станеш олімпійською чемпіонкою, як і мріяла сама. Я даю тобі свою руку підтримки!

Дмитро простягнув обидві руки до Вероніки. В одній було запрошення до паралімпійської збірної з плавання, а другу руку він тримав для того, щоб Вероніка подала йому свою. Але дівчина опустила очі.

— Ти знаєш, Дімо, я більше не можу плавати. Не можу! - вигукнула вона і сльози влаштували цілу зливу.

Вперше вона розплакалася прямо на очах у всіх присутніх. Це було аж ніяк не схоже на сильну і цілеспрямовану Вероніку.

Дмитро хотів було нахилитися і попросити пробачення у дівчини, але Марія знаком зупинила його, показавши, що цього не слід чинити.

Усі сиділи мовчки і очікували на подальшу розв'язку подій. Неочікувано для усіх, Діма голосно випалив:

— Я, Вероніко, даю тобі не лише свою руку, щоб ти могла надійно опертися. Я даю тобі своє серце. Я завжди буду поряд з тобою. В усіх труднощах і незгодах. Я певен, що ми разом подолаємо все. Вір мені.

Він говорив не голосно, але настільки вперто, настільки чітко, що не передбачав відмови.

Вероніка такого не очікувала, вона затихла. Затим підвела голову, зазирнувши йому в очі і подала руку...

Тієї миті, коли дві руки з'єдналися, усі, хто сидів у кімнаті, почали усміхатися...

***

— П'ятикратною чемпіонкою паралімпійських ігор з плавання стає... Іванченко Вероніка, — пролунало з динаміка у басейні.

На трибунах догори злітають прапори України, а вболівальники скандують підтримку героїчній землячці.

І десь там, серед них стоїть коханий Дмитро з маленьким Дмитриком, їхнім синочком, щаслива мама Марія з татом і багато-багато друзів.

Всі ті, хто жодного разу її не зрадили.

ДИВО

Вона сіла писати. Перед нею білі аркуші паперу... Ніяких думок з приводу сюжету. Задумалася.

Іноді ідеї її творів були приходили самі собою, деякі нав'язані життєвим досвідом, а найбільше — від спілкування і вислуховування різних проблем людей. Частіше - це історії справжніх героїв, які потрапили у складні ситуації, шукають з них вихід.

Вона любила писати новели, бо новела - невеликий за обсягом прозовий епічний твір про незвичайну життєву подію з несподіваним фіналом. Таке занотовувати вона любила.

Згадала ранкову телефонну розмову з подругою Іриною, яка нещодавно потрапила в ДТП. Слава Богу, загрози здоров'ю немає, все обійшлося. Але нервовий зрив у подруги турбував Тетяну.

Вона наперед знала, про що йтиме розмова з Іриною, бо сама потрапляла в такі ситуації, ще й не раз. Хотілося допомогти, що, власне й зробила.

Відкрила ноутбук. Вона не буде щось вигадувати, не буде шукати головного героя і новий сюжет. Вона напише історію з життя...

***

Якщо ви спитаєте у Тетяни який період свого життя вона вважає найкращим, не отримаєте чіткої відповіді. Бо вважає, що кожен з них є прекрасним, а головне — неповторним. Та все ж дитинство вона вважає чи не найяскравішою порою, яку вона завжди згадує з особливою любов'ю, ніжністю і неймовірним трепетом своєї душі.

Дитинство Тетянки проходило у мальовничій і суворій Тайзі. Жила вона з бабусею і дідусем у селищі "Зіркове", Усть-Кутського району, Іркутської області. БАМ — Байкало-амурська магістраль — відома лише тим, чиє життя перейшло межу сорокаріччя, а молоді лише зі сторінок історії. Там її рідні працювали на будівництві мостів і магістралей, які прокладали у неймовірно важких умовах, через ліс, Тайгу.

Засніжене, морозне, вкрай дивовижне дитинство Тетяни **пролітало** у компанії двоюрідних братів, які були однолітками. Цікавинок була завжди повна пазуха щодня, будівництво тунелів у наметах снігу, кедровий ліс, ягоди, гриби, багатюща фауна Тайги... Все це водночас і дивувало, і надихало дівчинку.

З самого дитинства її творча натура мала якимось чином вгамовувати свої емоції. Тож, бабуся з дідусем записали Тетянку до музичної школи.

Вчилася із захватом, бо кожного уроку відкривала для себе щось нове. Була здивована, коли вперше учителька розповіла і награла звуки вітру, щебет птахів, течію річки, дощик. Усе це була чарівна казка зі світу музики. Невдовзі ж були концерти, виступи, розучування вдома пісень. Усе це з роками ставало для дівчини звичним, як і дихання чи сміх.

Перший клас пролетів, наче згряя журавлів, яка поспішала до вирію - швидко і голосно.

Усі ці роки, прожиті там, на БАМі, не лише закарбувалися у неї, як найяскравіша, весела, дитяча пора, а й наклали свій певний відтиск на характері. Тим паче, що саме

там було розпочато її музичний шлях.

Українська щедра земля зустріла Тетянку лагідними обіймами мами і тата, які жили тут зі старшою донькою.

Школа продовжилася у новому класі, з новими друзями. А мистецтво, що зародилося у дівчинки, не залишилося без уваги.

Почалися виступи у вокальному колективі, почесні варти біля пам'ятників загиблим воїнам, віршовані композиції – все це невід'ємно увійшло в активне життя Тетянки.

А далі було навчання в училищі, в яке зовсім не планувала йти, але так воно вже склалося. Та це окрема історія, яка теж вплинула на її майбутнє.

Річ у тім, що художня самодіяльність в училищі, де навчалася, була на досить високому рівні. Тому саме тут творчість юної Тетянки заіскрилася зовсім іншими різнобарв'ям.

У свої п'ятнадцять, коли почала вважати, що вже достатньо доросла, почала зустрічатися з чорнобровим красенем — Олександром. Невдовзі провела його до лав збройних сил і обіцяла вірно чекати. І за кілька років усе так і сталося.

1994 рік. Шумне весілля з'єднало їхні долі раз і назавжди.

1995 рік. Сталося чи не найбільше диво, найцінніший дарунок Господа, як вважала Тетяна, народження любої донечки Анусі.

Життя закрутило і заграло зовсім іншими кольорами веселки. Єдиного кольору, якого увесь час не вистачало для повного щастя – творчої роботи за покликом серця.

Але й тут Доля потурбувалася. Подруга Марина запропонувала працювати викладачем музики у середній школі. Директор школи прийняв Тетяну на роботу, але з умовою, що вона піде навчатися за фахом і здобуде необхідну освіту.

Почалася щоденна робота і очікування літа, щоб здати документи до закладу культури. Але знову втрутилася Доля і вирішила все дещо інакше.

6 лютого 1999 року. Вечір. Узавтра зранку необхідно було поїхати по роботі до колеги з іншої школи, а на руках — хвора донечка. Вирішили малу залишити у бабусі. Так і зробили.

Ранок наступного дня видався морозним. Зима скувала морозцем голу землю і навіть камінчики попримерзали до неї.

Зупинка. Тетяна з чоловіком очікують на вранішній рейс автобуса... Вона не помітила авто, яке летіло прямо на неї...

Коли прокинулася — не пам'ятала нічого. Її перша фраза:

— *Господи, за що?*

Розплющила очі і побачила стелю лікарняної палати. Наче у пісні "*В комнате с белым потолком, с правом на надежду...*".

І все ж десь глибоко в душі зажеврила надія на одужання. Була одна мить, що ледве не збила з пантелику, коли лікар зачитував чоловікові її діагноз: травматичні ураження хребта, переломи відростків хребта, переломи 12 ребер, закрита черепно-мозкова травма голови...

Саме тієї миті, почувши тихо промовлений діагноз, відчула жах і аж здригнулася усим тілом. Наступної миті новий спалах жаху — вона не відчувала ніг...

Думки часом не давали заснути. Одні наче намагалися вселити надію, інші ж звучали лікарським висновком...

І раптом у вікно побачила птаху. Вона виспівувала щось своє, щасливе. І вже наступного дня почалася важка виснажлива робота над своїм тілом. Фізична. Виснажлива. Інколи навіть до втрати свідомості. Але з голови не йшли думки:

— Я маю ходити! Я буду ходити! У мене маленька донечка! А їй лише чотири роки і вона вже стомилася чекати мамусю! Їй вкрай потрібна мама, яка і приголубить, і поцілує вдарене коліно!..

Боротьба за щастя ходити тривала чимало. І хоча щодня поряд були рідні, мама, яка сиділа біля доньчиного ліжка перші місяці, затим чоловік.

Вона дозволяла собі лише важко зітхати й то тільки тоді, коли поруч не було рідних. Щодня болючі масажі, вкрай виснажливі фізичні вправи, спеціальне навантаження, а в палаті — пігулки, уколи, співчутливі мовчазні погляди.

Та коли вперше відчула палець, її впертість і віра в себе і допомогу Господа потроїлася...

І знову щоденна виснажлива робота над тілом!

Вона не хотіла, але сльози горохом покотилися по щокам, коли вперше змогла поворушити пальцями. І це було справжнє диво!

Невдовзі стала на милиці й одразу ж почала в помислах вибудовувати плани. Саме тому почала проситися на виписку додому. Чи не найбільше хотілося пригорнути до себе донечку, щоб знову відчутти як б'ється дитяче серденько.

Час минав то надто повільно, то настільки швидко, що почала рахувати місяці.

Удома було легше оговтуватися і відновлювати своє понівечене тіло.

З кожним днем оживала.

Нарешті знову літо. Підготовка документів — повідомлення про те, що вона - студентка училища культури!

Прочитавши офіційне повідомлення, їй раптом здалося, що лише цієї миті вона почала дихати на повні груди. А десь глибоко в душі відчула тепло першої перемоги.

Затим було навчання, сесії, іспити, заліки і нарешті диплом.

2003 рік — великий творчий крок уперед. Вона почала, врешті-решт, займатися тим, про що мріяла завжди - культурою. Вона не знала з чим цей крок можна порівняти — з ковтком свіжого гірського повітря, з очікуванням чогось нового і незвіданого, чи з розумінням того, що перед тобою стежка творчості, вистелена споришем і уквітчана барвінком.

Попереду було нове життя, сповнення мрії юності!

31 грудня — останній день 2003 року, завершальне передноворічне привітання у дитячому будинку.

А в думках усе розкладала по поличках, що за чим робитиме, коли приїде додому. Головне - встигнути приготувати улюблені святкові страви.

Нарешті завершується десятиденний новорічний марафон привітань. Вона з колективом, як режисерка закладу, їздить з вітаннями по організаціях і установах.

Такою була її улюблена робота.

Останні кроки старого року. Вона вже подумки удома...

І раптом машина. Обгін...

Удар вона не пам'ятала. Мабуть, мозок на якусь мить відключився, щоб захиститися.

Вона тільки й пам'ятає, як у животі щось ніби вибухнуло.

Вдихнути було дуже боляче! Вона задихалася від болю!

Біль!!!

Біль був настільки пронизуючий і невгамовний, що здавалося ось-ось втратить свідомість...

Вона все відчувала...

Її перша фраза прозвучала, наче виклик:

— *Господи, скільки можна!*

Оговтавшись за якусь мить, вона почала кликати колег, які сиділи поряд. Водій одразу ж вискочив з машини, вигукнувши:

— *Мене точно звільнять з роботи!*

Тетяна не розуміла як можна було думати про роботу у той час, коли була повна машина скалічених людей!

У ті пів години, поки приїхала швидка, коїлося казна-що. З пробитого бака машини цівочкою витікало пальне, поряд скупчилися перехожі й роззяви, які палили і, не дивлячись куди, кидали недопалки. Усі нервувалися.

Ось-ось машина могла вибухнути.

Тетяна встигла зателефонувати чоловікові і повідомити про аварію. Телефон їй простягнув небайдужий парубок, який хотів хоча б чимсь допомогти...

Знову лікарня, обстеження. І знову невтішний діагноз лікаря:

— *Дев'ять переломів тазу, перелом вертлюжної западини, струс головного мозку.*

Далі все було наче уві сні.

Холод, дикий біль.

Її трусило на жорсткій металевій каталці, затим на лікарняному ліжку...

Біль і жах панували у палаті...

В її голові — страх і відчай, адже аварія сталася знову. Вже втретє.

Перша трапилася ще у дитинстві. Разом з матір'ю, сестрою і бабусею, вони потрапили в ДТП, де матуся і бабуся сильно травмувалися. А їх із сестрою мати встигла виштовхнути з машини.

Тоді ні у Тетяни, ні у її сестри Олени ніяких переломів не було, але морально-психологічна травма навіки закарбувалася у дитячій підсвідомості.

Друга аварія сталася у 1999.

І за чотири роки — 2003 — вже третя.

— *Чи не досить?! — нервово стрибали її думки. — Чи не забагато випробувань на її долю? Мабуть, досить уроків. Мабуть, досить болю!!! Але ж, як знаємо, адже кажуть, що Господь не дає більше, аніж людина може витримати...*

***

Місяці, проведені без руху на ліжку, змусили Тетяну згадати своє життя, вишукуючи в ньому якісь хиби, але нічого такого не згадала.

Згодом вона почала розмірковувати з іншої точки зору можливо вона щось важливе у своєму житті ще не зробила? Затим вона почала розмірковувати над тим, що від неї хоче Господь...

Цього разу виписалась із лікарні, навіть не ставши на милиці.

— *Якомога швидше додому, адже вдома і стіни лікують...*

І знову потяглися будні, сповнені вже звичної роботи над своїм тілом. Все робилося по-новій, але було чи не тричі важче ніж раніше.

Згодом заново довелося вчитися ходити, заново вчитися збирати до купи думки, логічно їх вибудовувати. День змінювався ніччю, а за вікнами плинув час.

Час таки справді лікує! Вона почала оживати!

А щойно це сталося, подалася на роботу, яка завжди була лише в радість. Вона не працювала, вона - перебувала у шаленому творчому злеті, драйвовому стані. Вона творила, писала, співала і раділа життю. Вона щедро ділилася з усіма своїм талантом, вчила любити пісню, а співаючи, змушувала відчувати її серцем. Інакше вона не могла! Інколи їй здавалося, що вона поспішає жити на повну.

Не зважаючи на те, що все її тіло було переламане, на постійні головні болі, іноді дикий біль у кістках, Тетяна нікому навіть не показувала, що в неї щось болить.

Жодна душа не могла б здогадатися, що ця ефектна жінка, у гарній, неповторній сукні чи вишиванці, на високих підборах, з щирою посмішкою на устах, складена, наче трансформер.

***

І ось їй виповнилося сорок п'ять!..

Серпень. Позаду будівництво хати власними руками, родинні негаразди і незгоди.

Попереду - нова творча робота!

Донька працює в Індії. Вона, як і мама, пише пісні, виступає з сольними концертами.

Тетяна не лише знає, а й впевнена у тім, що її Аня - найталановитіша дитина...

Серце матері спокійне. Вдома все гаразд, живі батьки, у нормі сестра і племінниця.

Тепер тільки вперед до нових звершень.

І раптом знову біль!..

Вона пересувається наче в густому тумані. Її ведуть під руки якимись коридорами, навколо люди у білих халатах...

Знову каталка, знову біль і холод. Вона навіть не може підвестися від такого гострого болю.

Томографія...

І знову лікар тихо говорить страшні слова, почувши які, чоловік миттю блідне, намагаючись знайти собі опору.

— *Інсульт*, — це коротке слово, мов шарова блискавиця, носить у голові.

Вона все розуміє. Але гострий біль не дає можливості бодай сконцентрувати увагу на словах лікаря.

Їй ставлять крапельниці. Чоловік днює поруч з нею. Годує з ложечки, мов малу дитину, купує ліки, які допомагають боротися з хворобою.

На ліжку, біля подушки — ікона Образу Пресвятої Богородиці Цілительки. Її привезла сестричка. Тетяна час-від-часу збирає свої думки і звертається до неї, молячись.

Одного дня лікарка сказала, що на неї чекає операція. Треба їхати до Києва. Там найкращі фахівці, найсучасніша апаратура.

Вона знов молиться. Але серцем відчуває, що там, за стінами лікарні, за неї кожного дня молиться чимало добрих людей. І не лише її рідні, а й ті, в кого, за життя, вона вклала своє серце і душу, дарувала свою веселкову енергію, ділилася знаннями...

Вони моляться і слізно просять Господа простягнути руку допомоги їхній Тетянці, Танюшці, Тетяні, Тетяні Григорівні, щоб обійтися без операції.

Почалася реабілітація. Вона була не з легких.

Медичні препарати, що пригнічували будь-які емоції. Мав бути спокій і тиша - це єдине, що їй було дозволено лікарями.

І поступово, під наглядом лікарів і чуйним доглядом чоловіка, вона повертається до свого звичного бажання жити і творити.

Вона ожила і, не зважаючи на численні заборони лікарів, знов вривається в шалене життя.

Вона, зголоднівши за емоціями, поринає в роботу з головою. Її шалений драйв, з яким починає Тетяна починає творити, робить дива.

У всіх на очах народжується вокальний колектив, який починає активно виступати не лише на своїй, а й міській сценах. Робота кипить!

Її колектив - переможець обласних, всеукраїнських, міжнародних конкурсів і фестивалів. Її учасники - неодноразові володарі Гран-прі міжнародних фестивалів. І це лише за пів року щоденної копіткої роботи!

Знову, розфарбоване різнобарв'ям, завирувало її життя. Вона поспішає жити на повну, адже як ніхто інший знає, що будь-якої миті все може змінитися.

Вона творчо проживає кожну секунду свого життя. Не марнує жодної миті!

Минає два роки.

Вона стільки всього витримала, перенесла і пережила, але й отримала навзаєм не менше позитиву — визнання, дипломи, нових друзів, першу збірку віршів...

2022 рік...

Страшна трагедія для України - геноцид її народу. Росія, в жадобі влади, безжально знищує волелюбних українців. Шок у кожного, для кого Україна - це не лише батьківщина, а й земля батьків, дітей, онуків, для всіх, хто живе у цій незалежній країні.

Здавалося, немає краю всеукраїнському горю й болю. І власний біль не забарився.

Через постійне нервово напруження, у неї "оживають" старі болячки. Запалення, гострий холецистит, який треба було вже давно оперувати.

І знову новий життєвий іспит.

Знову операція.

Вона їде по мосту, який дуже любить за ті пейзажі, що відкриваються з його висоти. У неї від нервового перенапруження з'являється відчуття, що цієї краси вона вже може не побачити. Вперше у житті зароджуються сумніви. І хоча більше вона вірить у те, що Господь і цього разу простягне їй руку допомоги і, мов мале дитя, витягне у цей світ.

Але нині тривога не згасає.

Минає третя година, як вона в операційній. Раптово відмовляють легені. Реанімація...

Але минув час і Тетяна...

ОЖИЛА!

ЗНОВУ!

ВКОТРЕ!

***

Вулиця міста. Чоловік років сорока п'яти задивляється на ефектну жінку, яка крокує у шикарній сукні, на підборах. На вигляд їй наче ще й сорок немає. У неї щаслива і щира посмішка, що обіймає увесь світ, а теплота душі, яку вона випромінює - обігриває все довкола.

— *Оце жінка!* - подумав чоловік.

Він навіть подумати не міг, що вулицею крокує не просто жінка, а Фенікс, який за велінням Господа, щоразу оживає і знову постає з попелу для того, щоб дарувати людям чарівну і щасливу усмішку, світло, любов і свою неповторну творчість. Щоб кожному дарувати віру в себе, свої сили, віру в Господнє диво.

А ви вірите у диво?